

BILTEN-GLASNIK ŽIVILSKEGA KOMBINATA ŽITO

LJUBLJANA, JUNIJ 1976

LETO X — 5

53 odlikovancev v Žitu

Za družbenopolitično in dolgoletno prizadevno delo v Živilskem kombinatu Žito Ljubljana, je predsednik republike maršal Tito odlikoval 53 delavcev, in sicer: 19 z medaljo dela, 3 z medaljo zaslug za narod, 22 z redom dela s srebrnim vencem, 6 z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo, 2 z redom republike z bronastim vencem. Najvišje odlikovanje red dela z rdečo zastavo je prejel Janez Slovec.

Svečana podelitev odlikovanj je bila v četrtek, 29. aprila 1976 ob 10. uri v skupščinski dvorani občine Ljubljana-Moste-Polje. Odlikovanja je podelil predsednik občinske skupščine tovariš Marjan Moškrič. K svečanemu vzdušju so s svojim nastopom pripomogli tudi pevci Slovenskega okteta.

1. RED DELA Z RDEČO ZASTAVO

1. SLOVENC Janez

RED REPUBLIKE Z BRONASTIM VENCEM

1. HAFNER Stane
2. KOSOVEL Anton

RED ZASLUG ZA NAROD S SREBRNO ZVEZDO

1. GOZDNIKAR Radislava
2. MARINČ Jože
3. SAJE (FRITZ) Leopoldina

4. ŠEFMAN Jože
5. VULIČ (VRHUNC) Marta
6. ZAJEC Ivan

RED DELA S SREBRNIM VENCEM

1. BERGMAN (IVANČIČ) Marjeta
2. BEŠLIN Aleksander
3. CVETKOVIČ Jože
4. DEŽAN Jože
5. DRNOVŠEK (MAČEK) Ivanka
6. FILIPOVIČ Jožica
7. GORIŠEK Stanislav

8. GRIČAR (DOLENC) Borislava
9. GRUBIŠIČ (CEMPRE) Marija
10. JEVTIČ (PRIMOŽIČ) Ivanka
11. MIVŠEK Feliks
12. NOVAK Edmund
13. NOVAK (KLEMENC) Lojzka
14. PAVLIČ Marinka
15. PEKLAR Ernest
16. PETEK (POPIT) Ančka
17. PODBORŠEK Albin
18. POLAJNAR (KLOBUČAR) Marija

19. RITMANIČ Matej
20. ROTH (FLORJANČIČ) Anica
21. SAMAR Milivoj
22. SEDEJ Franc

MEDALJA ZASLUG ZA NAROD

1. CVELBAR Ivan
2. KOLMAN Janez
3. ŠAŠELJ Henrik

MEDALJA DELA

1. BELAK (JUHANT) Angela

2. BEZJAK Marjan
3. BLAŽIČ Jože
4. BRULC Jožica
5. DOBNIK (POGAČNIK) Olga
6. FATUR (VIDEMŠEK) Mila
7. GRAD Teodor
8. GREGORČIČ (GOGALA) Vida
9. JAMNIK (TOMŠIČ) Francka
10. JERLAH Jože
11. KLOBČAR Amalija
12. KOTNIK (PERHALJ) Urška
13. KOVAČIČ (PERŠE) Kristina
14. LEBAR Alojz
15. MEDVEŠEK Vinko
16. NOVAK Edo
17. NOVAK Ciril
18. RUPNIK Frančiška
19. ŠČAP Alojz
20. ZIBELNIK (CANKAR) Rozalija

IZ DELA ORGANOV SAMOUPRAVLJANJA KOMBINATA

Svet delegatov kombinata se je sestel na 1. rednem zasedanju 14. 4. 1976, na katerem je poleg konstituiranja obravnaval še:

- predlog komisije za urejanje stanovanjskih vprašanj zaposlenih,
- program ukrepov in finančnih sredstev za varstvo pri delu za leto 1976
- predlog samoupravnega sporazuma o osnovah in merilih za razporejanje dohodka in delitvi sredstev za OD.

Na podlagi predloga komisije za urejanje stanovanjskih vprašanj zaposlenih, je svet delegatov ugotovil soglasje vseh temeljnih organizacij v kombinatu glede razdelitve oziroma dodelitve dvajset novih stanovanjskih enot v Ljubljani naslednjim delavcem po temeljnih organizacijah:

TOZD Mlini: Planinšku Antonu enoinpolsobno stanovanje, Zaplati Antonu dvosobno stanovanje, Rupnik Francki in Strajnar Radi garsonieri.

TOZD Šumi: Eršte Milki garsoniero, Gradišar Mariji in Carpani Rezki enosobni stanovanji.

TOZD Pekarna Ljubljana: Sulji Azisu enosobno stanovanje, Kovačiču Cirilu dvosobno stanovanje, Miloševiću Životi, Kilofanoviču Staneču, Kovačič Kristini in Janeču enoinpolsobna stanovanja.

TOZD Maloprodaja: Kramberger Martinu in Marti ter Dujmovič Mariji in Peri dvosobni stanovanji.

DSSS: Unuku Jožetu dvosobno stanovanje, Volčini Veri enoinpolsobno stanovanje, Jurišič Miri enosobno stanovanje, Franku Veljku dvosobno stanovanje (kadrovsko).

Stara stanovanja, ki jih bodo izpraznili delavci, pa so dodeljena naslednjim:

TOZD Mlini: Jevšku Alojzu garsoniero.

TOZD Šumi: Beguliću Mehmedu enosobno stanovanje, Veldinu Antonu enoinpolsobno stanovanje.

TOZD Pekarna Ljubljana: Grm Danici garsoniero, Štuklek Petri enosobno stanovanje, Čop Vladu enosobno stanovanje, Berani Geradu in Rosi enosobno stanovanje.

TOZD Maloprodaja: Jakoš Tončki garsoniero.

DSSS: Frol Milanu enosobno stanovanje.

Mladi delavci, ki so jim do (Nadaljevanje na 2. str.)

Janez Slovec je prejel red dela z rdečo zastavo

IZ DELA ORGANOV SAMOUPRAVLJANJA KOMBINATA

(Nadaljevanje s 1. str.)

deljene stanovanjske enote, in sicer Gradišar Marija, Unuk Jože, Franko Veljko in Frol Milan, pa so zavezani pristopiti k varčevanju sredstev za pridobitev lastnega stanovanja.

Po ugotovitvi, da so temeljne organizacije izdelale in sprejele program ukrepov in finančnih sredstev za varstvo pri delu, je svet delegatov potrdil predloženi program ukrepov in finančnih sredstev za varstvo pri delu v letu 1976 za kombinat kot celoto v skupnem znesku din 1.900.556,00.

Hkrati je svet delegatov zadolžil tehnični sektor in TOZD Mlini za čimprejšnjo oziroma takojšnjo realizacijo ukrepov varstva pri delu, ki izhajajo še iz leta 1975, in sicer ureditev ventilacije in aspiracije v mizarski in ličarski delavnici ter v centralnem skladišču.

Precej pozornosti so delegati posvetili obravnavi predloga samoupravnega sporazuma o osnovah in merilih za razporejanje dohodka in delitev sredstev za OD na podlagi nakazanega pristopa pri izdelavi osnutka tega sporazuma. Ob podrobni obravnavi so ugotavljali, da na področju oblikovanja dohodkovnih odnosov in ustvarjanja pogojev za realizacijo zadostnega dohodka nismo dosegli bistvenega napredka in da pri naših dejavnostih tudi v letu 1976 ni izgledov za izboljšanje pogojev, pod katerimi dohodek ustvarjamo. To velja tako za mlinsko-pe-karsko dejavnost, kjer so cene administrativno določene, kot za konditorsko dejavnost, kjer smo vezani na zakonitosti trga oziroma na konkurenco.

Ob nadaljevanju postopka za korekcijo cen osnovnih vrst kruha, v katerem moramo doseči določen premik, pa se moramo hkrati in predvsem angažirati znotraj združenega dela, da bomo s spremenjenim odnosom do dela, boljšo organizacijo dela in večjo produktivnostjo zagotovili zadosten dohodek za pokritje potreb. Boljši organizaciji dela smo doslej posvečali premalo pozornosti na vseh delovnih mestih, zato ni pričakovati vidnejših uspehov oziroma boljše produktivnosti v krajšem času. Iz analitične ocene izhaja, da je vsak tretji delavec v kombinatu vodja, da torej nekaj vodi in da nastopa kot organizator v delovnem procesu, dejansko pa nam tako prirejena visoka kvalifikacijska struktura ne prinaša zadostnega dohodka, kot bi ga morala. Ob taki ugotovitvi, da so namreč opisi delovnih mest prirejeni na oceno oziroma na višino osebnega dohodka, je treba v razdobju dveh let izdelati novo sistemizacijo in na tej podlagi novo analitsko oceno. Prav tako bo treba komisiji za izdelavo branžnega sporazuma predlagati, da v branžnem sporazumu uredi drugačen sistem vrednotenja posameznih poklicev in drugačna razmerja med poklici, kajti ocena za funkcionalno delo, t. j. pomembnost oziroma prispevek posameznega delovnega mesta k ustvarjanju dohodka je eno, drugo pa je ocena za pogoje dela in jo je treba ugotavljati kot poseben dodatek na določenih delovnih mestih, na katerih se taki pogoji pojavljajo. Če se spremenijo ti pogoji, se mora spremeniti tudi dodatek, medtem ko se razmerje tega po-

klica do drugih poklicev ne spremeni.

Nerazčističeno je tudi vprašanje najnižjih OD, saj bi po določitih branžnega sporazuma za leto 1976 bil najnižji osebni dohodek v znesku din 1.975,00.

Hkrati s tem se postavlja vprašanje norm, njihove realnosti in njihovega preseganja. To je naloga, ki stoji pred temeljnimi organizacijami, ki po tem samoupravnem sporazumu same urejajo svoje norme in določajo vrednost točke, pri čemer vsaka temeljna organizacija izhaja iz razpoložljive mase za OD. In čim višja je vrednost točke, tem nižje je dopustno preseganje norm, ali obratno. Tekom meseca maja morajo TOZD urediti svoje normative in zagotoviti enak start vsem delavcem pri OD, saj je od tega odvisna uporaba samega samoupravnega sporazuma in razmerij, ki jih sporazum postavlja med posameznimi poklici.

Naloga komisije za organizacijo in razvoj sistema delitve OD pri tem pa je usklajevati politiko norm in vrednosti točke med temeljnimi organizacijami, pri čemer se je treba zavedati, da smo vsi člani enega kombinata, čeprav bodo po tem sporazumu razlike med temeljnimi organizacijami glede na uspešnost poslovanja in organizacijo dela, vendar te razlike ne smejo iti v prevelike razsežnosti.

Pri tem je treba opozoriti na dejstvo, da je dohodek, ki ga ugotavljamo po posameznih TOZD rezultat vložnega dela in uporabljenih sredstev v temeljnih organizacijah, hkrati pa je rezultat dejstva, da delujemo združeni v kombinat, v katerem vse TOZD enotno nastopajo in združujejo sredstva, in končno tudi rezultat več ali manj uspešnega dela delavcev v DSSS. Žal pa ni tehnike, po kateri bi razčlenili, koliki del dohodka ustvarjamo na račun vsakega od navedenih vidikov. Zato moremo ugotoviti le, da je dohodek rezultat vsega našega dela in da imamo zato dolžnost in pravico dogovoriti se o njegovi razporeditvi. Pri tem ne gre za nikakršno vmešavanje ene TOZD v pristojnosti drugih, ampak le za to, da se pred razporejanjem dohodka doseže dogovor med vsemi temeljnimi organizacijami o politiki delitve doseženega dohodka. Nosilec tega dogovarjanja pa bo moral biti tudi svet delegatov. Delegati sicer zastopajo vsak svoj kolektiv, vendar čim delujejo kot člani sveta delegatov, morajo imeti pred seboj celoten kombinat, torej, morajo povezovati interese ene temeljne organizacije z interesi kombinata kot celote.

Dohodkovnih odnosov ta samoupravni sporazum ne razrešuje, vendar jih v svojih izhodiščih postavlja in se jih

zaveda. Ena od oblik razreševanja dohodkovnih odnosov bo dana s sklenitvijo samoupravnega sporazuma za področje planiranja oziroma naše usmeritve za nadaljnje 5-letno obdobje, v katerega bodo morali biti dohodkovni odnosi že vgrajeni.

Tudi za druga vprašanja, ki jih vnaprej ni mogoče razreševati, vsebuje ta sporazum formulacije, na osnovi katerih je možno vsakoletno

— Čuić Nikola v Dramlju želi prodati svojo hišo, v kateri imamo že več let najete sobe. Prodajna cena je okrog 2.000.000 din. Ker je zgradba v neposredni bližini našega doma, smo zanjo zainteresirani in je potrebno zagotoviti potrebna sredstva za odkup, če je to možno, vsaj v prihodnjem letu. Obenem je potrebno pri prodajalcu doseči znižanje prodajne cene.

— V okviru že odobrenih sredstev je treba v Bašaniji

dogovarjanje med TOZD. Takšno je na primer vprašanje sredstev sklada skupne porabe, kjer ni mogoče vnaprej precizirati način združevanja sredstev, kjer pa gre tudi vsaj za tri različne kategorije izdatkov, ki zahtevajo vsakokratno dogovarjanje med TOZD.

Ob zaključku razprave so delegati sprejeli predlog sporazuma o osnovah in merilih za razporejanje dohodka in delitev sredstev za OD ter ga dali vsem delavcem kombinata v javno obravnavo.

Komisija za družbeni standard in delovne pogoje je na seji dne 30. 4. 1976 poleg lastnega konstituiranja obravnavala še dosedanje priprave za sezono 1976, pri čemer je sprejela naslednje sklepe.

— odobri se adaptacija kuhinje in drugih prostorov v Dramlju po predloženem načrtu, in od TOZD odobrenih stroških adaptacije. Strokovne službe naj skrbijo, da bo delo pravočasno opravljeno;

— bivši lastnik nove hiše v Dramlju, ki jo je kupil kombinat, želi odprodati še mesnico, ki je v neposredni bližini te hiše in ob cesti. Začetno ceno je postavil v višini 200.000 din. Ker je objekt mesnice za nas zanimiv (za garažo, pralnico ali podobno) in je komisija mnenja, da bi se njegova začetna cena lahko znižala na okoli 60.000 din (kar naj ocenijo strokovnjaki), je za začetne razgovore z lastnikom pooblastila tov. Gašperšiča Matijo.

nabaviti za vse sobe male hladilnike, katerih skupna cena je okrog 5.000 din. Do sezone je treba sobe tudi prepleskati, nabaviti potrebna vedra, omela, smetišnice in drugo ter zamrežiti okna proti komarjem.

— Komisija je obravnavala tudi višino penzijskih cen ter daje v razpravo naslednje zneske:

1. člani kolektiva, nezaposleni družinski člani, vzdrževani člani, upokojenci Žita — 50.— din, otroci rojeni od 1969—1974 — 30.— din, otroci rojeni 1975—1976 ne plačajo penziona;

2. poslovni partnerji, zaposleni družinski člani — 70.— dinarjev, otroci rojeni 1969 do 1974 — 35.— din, otroci rojeni 1975—1976 ne plačajo penziona;

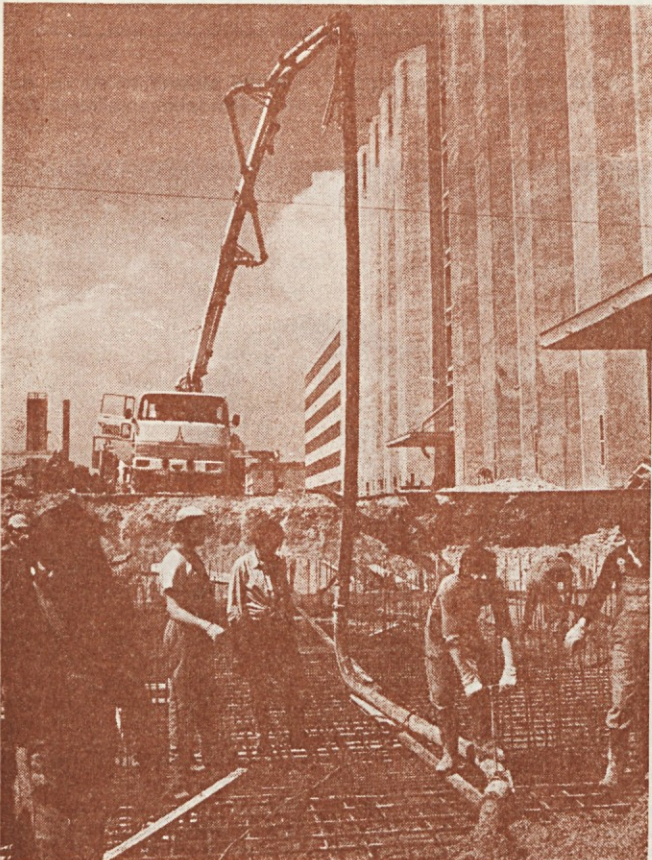
3. tuji gostje — 100.— din, otroci rojeni 1969—1974 — 50.— din, otroci rojeni 1975 in 1976 ne plačajo penziona;

4. preventivno zdravljenje — 60.— din. Cena ni dokončna in bo odvisna od razdelitve sredstev po ZR v te namene,

5. otroci, rojeni v letih 1975—1976 nimajo svojega ležišča;

6. cena prenočevanja na Pokljuki je nespremenjena: domači — 10.— din, tuji — 20.— din.

Iste cene za prenočevanje veljajo tudi v naših domovih na morju in v Bohinju, v najetih sobah po dejanskih cenah najemnin.

Gradimo nov silos

PO POTI PRIJATELJSTVA IN SPOMINOV

Proslavili smo dan zmage nad fašizmom, dan osvoboditve. Doživljamo 31. pomlad pod svobodnim soncem. V možnostih, da delamo, ustvarjamo, se šolamo, da se bavimo s športom, pojemo in plešemo. In da pri tem ohranjamo spomin na težko preizkušnjo naših staršev, na herojsko prehojeno pot naših narodov, na zmagovito pot naših junakov.

Novi in novi rodovi se vsako leto 9. maja s ponosom spomnimo na dan, ko smo po štirih letih grozot, nasilja in bede stopili na svobodno pot graditve naše socialistične samoupravne družbe.

143 delavcev ŽITA se je letos prijavilo za pohod po poteh partizanske Ljubljane, torej največ, odkar se udeležujemo te množične manifestacije. Žal se niso potem vsi zares odločili, da bi prehodili 10 km dolgo pot prijateljstva in spominov. Zakaj ne? Morda zato, ker je bila prosta sobota?

Tudi letos smo se udeležili pohoda Po poteh partizanske Ljubljane in seveda piknika v Bistri

SODELUJMO V JAVNI RAZPRAVI O OSNUTKU ZAKONA O ZDRUŽENEM DELU

ZAPOJMO VESELO

Slovenci smo znani po tem, da radi pojemo. Kjer so trije Slovenci, je že tudi pevski zbor, pravijo. To mnenje potrjuje tudi dejstvo, da imamo v Žitu moški oktet. Za seboj imajo pod vodstvom pevovodje tovariša Habjaniča precej vaj in prav prijetno jih je že poslušati.

Če bi se zbralo več pevcev, bi najbrž oktet prešel v zborček in kasneje morda celo v mešani pevski zbor.

Pričakujemo, da se nam bodo pevci kmalu predstavili in nas razveselili s kakšno lepo pesmico.

SAMOUPRAVNA DELAVSKA KONTROLA

V vseh družbenih sistemih je kontrola pomembna sestavina. Doseganje ciljev družbenega sistema, torej oblasti in uresničevanje interesov razreda, ki je na oblasti, je v marsičem odvisno od učinkovitosti zasnove in delovanja kontrole funkcije. Kontrola je zato del upravljalkega procesa vsakega družbenega sistema. Upravljalni ne pomeni le odločati, ampak tudi kontrolirati, ali se odločitve uresničujejo v praksi. Kontrola je torej način in oblika varovanja interesov razreda, ki je na oblasti, sestavina njegove upravljalke funkcije.

Kontrola ni zasnovana na lastnih družbenoekonomskih in idejnopolitičnih osnovah, pač pa na osnovi in ciljnih družbenega sistema, katerega del je. Kljub temu pa so tako v kapitalističnih, kot tudi v socialističnih sistemih pomembne razlike v zasnovi, nosilcih in ciljnih kontrolne funkcije.

V sistemu samoupravnih družbenoekonomskih in političnih odnosov se razredno bistvo kontrole razkriva v samokontroli delavcev in delovnih ljudi pri upravljanju zadev in sredstev celotne družbene reprodukcije in politične oblasti delavskega razreda, organiziranega v državo. Razvojna pot naše družbene ureditve je narekovala številne spremembe tudi v sistemu kontrole — iz sistema kontrole (v nadaljnjem besednjem) delavskega razreda v sistem kontrole kot sestavine samoupravljanja.

Odločna akcija za uresničitev socialističnega samoupravljanja, ki je dobila s sprejemom ustave SFRJ ter ustav republik in pokrajin novo ustavno pravno podlago, je tudi kontrolni funkciji odmerila novo, zelo pomembno mesto in vlogo. Skladno z ustavo smo pričeli razvijati

sistem samoupravne delavske kontrole (v nadaljnjem besednjem SDK) v vseh organizacijah združenega dela in drugih oblikah združevanja dela in sredstev.

Način in namen graditve SDK je opredelila ustava. Kljub temu pa njenega idejnopolitičnega in ekonomskega namena v praksi še nismo v celoti uveljavili. Prizadevanja delavcev za uveljavitev SDK se v praksi pogosto soočajo, ponekod pa tudi oportunistično prilagajajo, težnjamo po ohranitvi dosedanjih odnosov in se zato namen SDK ne uresničuje oziroma zastaja zgolj na ravni formalne institucionalizacije. Razmere, ko so organi SDK sicer izvoljeni, imajo pa za svoje delo preveč splošne, za uspešno delo vsekakor premalo konkretne napotke, povzročajo, da SDK v praksi ni uresničena oziroma, da se uresničuje kot kontrola odločitev in zadev, ki za delavcev samoupravni družbenoekonomski položaj niso bistvene.

SDK nima svojega lastnega namena, tako kot kontrolna funkcija v nobenem družbenem sistemu nima ciljev sistema, za katerega del je. Zato SDK ne moremo snovati mimo izkušnje revolucionarne prakse v razvoju socialističnega samoupravljanja, mimo ustavnih določil o uresničevanju samoupravljanja v združenem delu ter mimo določil o sistemu družbenoekonomskih odnosov. Namen SDK je možno opredeliti le znotraj celotne družbenoekonomske ureditve, ki temelji na družbeni lastni proizvodnih sredstev ter na samoupravljanju delavcev v združenem delu. Kontrolna funkcija, postavljena in iztrgana iz tega konteksta ne bi več pomenila samoupravne kontrole niti delavske kont-

role, saj ne bi služila temeljnemu cilju, zavoljo katerega jo tudi uveljavljamo, to je cilju samoupravne preobrazbe delavčevega družbenoekonomskega položaja.

Pomembno mesto ima SDK v boju za socialistično samoupravno preobrazbo, saj gre za boj na vseh področjih družbenih odnosov, kjer naj ostanke formalne demokracije zamenja resnična oblast delavskega razreda. V združenem delu se to ne odraža le v krepitvi delavčevega družbenoekonomskega položaja in v ustavni zagotovitvi njegovih neodtujljivih družbenoekonomskih pravic v TOZD, v izpostavljanju neposrednih delegatskih razmerij pri upravljanju zadev in sredstev družbene reprodukcije v procesu združevanja dela in sredstev itd., ampak tudi v krepitvi kontrolne funkcije v samoupravno organiziranem upravljalnem procesu. Številni problemi in vprašanja, ki se porajajo pri uresničevanju SDK, so v bistvu odraz razrednega boja, ki ni le boj za ustavno skladno zasnovano TOZD, za uveljavitev resničnih delegatskih razmerij v celotni zgradbi organizacije uresničevanja samoupravljanja, za ukinjanje vseh nekdanjih centrov odtujene finančne in družbene moči, ampak tudi boj za uveljavitev samoupravnih — razrednih hotenj SDK. Res pa je tudi, da SDK pomeni nov pristop, nove institucije itd., za kar pa v naši dosedanji praksi nimamo posebnih izkušenj.

Zato je prav, da tem vprašanjem posvečamo posebno pozornost vse dotlej, dokler organiziranost, opredelitev vsebine dela, metode in sredstev za izvajanje kontrolne funkcije ne postane last naše samoupravne prakse v vseh okoljih.

VIRI:

Peter Toš: Samoupravna delavska kontrola.

Mitja Švab: Samoupravna delavska kontrola.

Zlatko Jeličič: Samoupravna radniška kontrola.

Dr. Trajče Grujoski: O samoupravnoj radničkoj kontroli.

ZAKAJ HOČEM BITI DRUŽBENO-POLITIČNI AKTIVIST

Kot neposredni proizvajalec sem bil deležen le deleža — plače. Vsa dogajanja v sredini, v kateri sem živel in delal, so bila zame nerazumljiva ali ne dovolj jasna. Podpiral sem mnenja in ocene sodelavcev, ne da bi bil sposoben oceniti ali je tako tudi prav. Zaradi takega nihanja in neodločnosti sem postal še slab delavec, deležen vsake kritike in premestitev, kar mi je še bolj rušilo zavest proizvajalca. Nisem se hotel prepustiti takemu toku, ki bi mi za vedno pokopal še tisto malo upanja, da vendarie nisem tako slab delavec. Toda nekaj sem moral ukrepati. Kaj pa je tisto, nekaj? Da, v šolo moram, hočem se izobraziti! Hočem postati boljši, kot so me ocenili!

Hodil sem v šolo, se učil in si pridobil srednjo izobrazbo. Nato sem se zaposlil v Zitu. Toda utvare, ki sem si jih delal med obiskovanjem šole, so se kaj kmalu soočile z resničnostjo. Resničnost je poleg vsega lepega imela tudi veliko slabega. Spet sem bil pred uganko. Nisem našel pravega orožja, da se spopadem. Začel sem spoznavati, da pravzaprav zelo malo vem. Moram še v šolo, veliko se moram še naučiti.

Potem pa se je drugič prelomilo. Spoznal sem, kaj mi koristi sto šol, če se neposredno ne vključim v dogajanje. Torej se moram družbenopolitično aktivirati, ker bom le tako imel orožje za spopad, obrambo, za uresničevanje zadanih ciljev v praksi.

Vem, da pot političnega delavca ni lahka, da bom deležen napadov z vseh strani, da bom imel veliko dela in malo prostega časa. Zato pa tudi vem, da hočem v svojem življenju še nekaj narediti za nas vse, da bo končni rezultat dela vseh nas napredek.

Da pa bom lahko uspel v borbi, bom moral še veliko prebrati, se še marsikaj naučiti. Pri vsem tem hočem ostati še naprej pošten, ker mi bo to edino dolgoročno zagotovilo uspešnosti.

Takšen je moj osnovni cilj, ker le tu vidim smisel, zakaj sploh živim.

Do tega spoznanja pa mi je pripomogel tudi seminar za družbenopolitične delavce. Zato sem hvaležen vsem, ki me krepijo v tej smeri.

TOME MICHEL

Pekarna v Črnomlju

POLITIČNI TEČAJI

Dvomešični politični tečaj za delavce v sindikalnih in mladinskih osnovnih organizacijah delujejo že tri leta. Sedaj potekata 8. in 9. tečaj (8. tečaj sem obiskoval tudi jaz in je sedaj že zaključen), ki ju obiskuje kar 79 delavcev iz neposredne proizvodnje. Vse tečaje do sedaj je obiskovalo kar 350 udeležencev. Temeljne organizacije združenega dela so se tako bistveno obogatile z novimi politično usposobljenimi in za družbeno delo motiviranimi delavci.

Danes je že mogoče trditi, da je ta oblika političnega usposabljanja postala nepogrešljiva sestavina življenja in dela političnih organizacij. Sprva je bilo težko dokazovati potrebnost znanja in motivacije za uspešnost politične prakse, s tem pa tudi potrebnost globjega in daljšega teoretičnega in političnega izobraževanja. Zadnje leto tega problema skorajda ni več, saj se danes kadrovanje v tečaje odvija vse lažje, vse bolj sistematično in vse bolj uspešno. To gotovo ni naključje, marveč posledica trdega dela vseh sodelujočih, nemalo seveda tudi tečajnikov samih, ki s svojim političnim delom po vrnitvi s tečaja dokazujejo in bomo dokazovali kvaliteto dvomešičnega izobraževalnega procesa.

Najvrednejše pri dvomešičnem izobraževanju je težnja, da se teoretično znanje poveže s prakso in da je družbena politična praksa podlaga za globjo teoretično spoznavo. Vsa na novo pridobljena družboslovna in ekonomska znanja, vključno s teorijo socialističnega samoupravljanja, se namreč sproti povezujejo z aktualno družbeno problematiko, z izkušnjami tečajnikov iz politične prakse, navajajoč udeležence na globljo analizo pojavov in spreminjanja stanja z nenehno politično akcijo in delom med ljudmi. Tečajniki analizirajo najpogostejše konkretne situacije v TOZD, iščejo vzroke in možnosti najustreznejšega političnega delovanja, na ekskurzijah v delovne organizacije, občinske centre in krajevne skupnosti spoznavajo najrazličnejše probleme in načine njihovega reševanja, organizirajo razne oblike političnega dela (sestanke, seje, zbornice itd.) in se ob njih usposabljaajo za pravilno vodenje takšnih oblik, pišejo najpomembnejše dokumente osnovnih organizacij (letne delovne načrte itd.), da bi se čim bolj konkretno pripravili za neposredno politično delo, itd., itd.

Kljub uspešnosti dela pa se srečujemo z mnogimi problemi. V izvedbi metod pedagoškega dela še ni vse tako kot je zamišljeno. Prav tako primanjkuje ustrezne študijske literature, čeprav je bilo

do sedaj že mnogo napisanega, prav za izvedbo izobraževalnega programa teh tečajev.

Zlasti so nadalje neprimer-

ni prostori za izobraževanje, saj so namenjeni le gostinski dejavnosti. Toda kljub temu je dosežek zelo zadovoljiv.

Vse to pa tudi obvezuje! Zdaj je pomembno, da ohranimo doseženo kvaliteto, zakaj velika nevarnost je, da preidemo v improvizacijo, ki

lahko pokoplje dobro idejo in uniči vse, kar je bilo doseženega.

PROBLEMI KULTURE V ZSMS

Kultura v širokem smislu besede pomeni skup gospodarskih, družbenih, znanstvenih, izobrazbenih, нравnih in umetniških dosežkov, v ožjem pomenu kultura obsega človeške pridobitve na duhovnem področju, to je umetnost in znanost.

Angažiranje ZSMS na področju kulture obsega naslednje duhovne dejavnosti in z njimi povezane institucije:

- literarna produkcija (izvirna literatura in prevodi, revialni tisk, založništvo, knjižnice, gledališče);
- glasba in balet;
- film;
- likovno-galerijska dejavnost;
- sredstva množičnega obveščanja (RTV, časopisi).

Da bi postalo uživanje kulturnih dobrin splošna potreba in nujnost in da bi imela kultura zagotovljene možnosti za svoj nemoten razvoj, se morajo združevati naporji vseh subjektivnih sil. Brez kulturnega bogatenja naroda in posameznikov je družbeni in gospodarski razvoj nepopoln. Zato je potrebno, ob danih pogojih družbenega in gospodarskega trenutka, plemeniti vse oblike kulturnega ustvarjanja in načine posredovanja kulture ljudskim množicam.

Kultura je bila eden temeljnih elementov konstituiranja slovenskega naroda. Ohranjanje in nadaljevanje slovenske kulturne samobitnosti je bilo vodilo socialistične revolucije in narodnoosvobodilnega boja. Kulturni delavci so se, v težkih trenutkih za slovenstvo znali opredeljevati za napredne družbene rešitve, ki so rastle iz NOB. Pesniki, pisatelji, igralci, slikarji, skladatelji so postali vojniki revolucije. Njihovi umetniški dosežki so služili ciljem revolucije. S tem so dokazali, da sta umetnik in umetnost v svojem bistvu revolucionarna, da se borita za boljši svet. To svojo funkcijo morata ohranjati tudi danes. Kultura si prizadeva, skupaj z zavestnimi naprednimi silami družbe, za boljši svet in za kvalitetnejše medčloveške odnose.

Osnova za delovanje ZSMS na kulturnem področju je dokument o republiški kulturni akciji, ki natančno opredeljuje položaj in vlogo mladih v kulturi. Ta dokument izhaja iz dogovora o kulturni ak-

ciji, ki sta ga podpisala SZDL in ZSS. Dokument poudarja razvijanje delegatskih odnosov v samoupravnih kulturnih skupnostih ob večanju vplivnosti mladih na delo vseh kulturno-umetniških institucij in organizacij. Definiira nosilce akcije, ki so osnovne organizacije ZSMS in nakazuje potrebo po povečanju vseh dejavnikov ZSMS z drugimi družbenimi organizacijami. Dokument o kulturni akciji govori tudi o organiziranju kulturnih tednov. Naši besedi, organiziranju izobraževanja za kulturno delovanje, poseben poudarek pa je dan kulturni dejavnosti zaposlene mladine.

Potrebno je širiti dejavnosti za dvig kulturne ravni, izostrovanje kulturnega občutka in urejanja kulturnega ambienta delovnega človeka tako v delovni organizaciji kot v krajevni skupnosti.

Kadar govorimo o kulturi v ZSMS, ne moremo mimo fenomena amaterske kulture. Čeprav mora biti osrednja težnja široko populariziranje najvišjih kulturnih dosežkov, ne smemo zanemarjati amaterske ustvarjalnosti, ki širi kulturno zaledje in omogoča mladim, da se večja njihovo dožemanje vseh oblik kulture. Amaterska dejavnost se mora razvijati od TOZD, šol do krajevnih skupnosti.

ZSMS mora skrbeti za aktivno vključevanje mladine v kulturno življenje, in to ne samo v različnih oblikah amaterizma, temveč tudi v profesionalne institucije, kjer naj pridejo do veljave sposobni, kreativni in talentirani mladi umetniki. Ugotovljamo namreč, da je prostor uveljavljanja umetniškega ustvarjanja zaprt, in da se mladi le s težavo uveljavljajo. To velja za vsa področja umetniškega ustvarjanja, od literatu-

re, likovnih dejavnosti, do filma. Načelo uveljavljanja mora postati kvaliteta, sposobnost, ne pa pripadnost tej ali oni skupini, ki drži monopol nad neko ustvarjalnostjo.

Preko organov družbenega upravljanja mora ZSMS vplivati na politiko kulturnih institucij in se v skladu z usmerjenostjo ZK boriti za interese mladih.

Odlikovancem je zapel Slovenski oktet

Predsednik moščanske občinske skupščine Marjan Moškrič je pozdravil odlikovance

BOJ PROTI RAKU

Prvi teden v marcu je bil posvečen boju proti raku. Društvo SRS za boj proti raku se je lotilo širše zdravstveno-vzgojne in informativne akcije, saj je rak kot bolezen današnjega časa splošen družbeni problem, zadeva posameznike, družine in vse družbene dejavnike, ne le zdravstva.

Boj proti raku pomeni izkoristiti vsa sodobna dognanja medicinske znanosti na področju preprečevanja, odkrivanja, ugotavljanja in zdravljenja raka ter tudi na področju rehabilitacije in druge oskrbe rakavih bolnikov.

RAK NA DOJKI

Med boleznimi, ki jih s skupnim imenom označujemo kot rakaste, je rak na dojki ena najpomembnejših. To pomembnost bolezen zasluži zaradi nekaterih neugodnih značilnosti.

Gre za vrsto raka, ki zelo pogosto, če ne celo najpogosteje, prizadeva ženske, ki so komaj dobro zakoračile v četrto desetletje življenja; zdravljenje raka na dojki je navadno dolgotrajno, neprijetno in — neredko brez uspeha; odkrivanje raka na dojki je v zgodnjem razvojnem obdobju boleznih težavno.

Rak na dojki vznikne iz celic žlez, namenjenih izdelavi mleka, ali pa iz celic izvodil, po katerih prispe mle-

načelo, da je kirurška odstranitev boleznih zanesljivejša kot pa njeno uničevanje in zaviranje z obsevanjem. Kadarkoli pa najdemo znake raka v notranjih organih, takrat posvetimo vso pozornost zdravljenju zasevkov in se manj oziramo na obolelo dojko.

Kaj pa je z zdravljenjem? Rak na dojki je zahrbtna bolezen in zato težko govorimo o zdravljenju. Govorimo pa lahko o obdobju, ko je bolnica brez znakov boleznih, govorimo lahko o obdobju, ko sicer najdemo znake boleznih, vendar bolnici ne povzročajo težav in podobno. Ne izmikamo se odgovoru o ozdravljenju, le pojasniti moramo, kaj ozdravljenje v našem primeru sploh pomeni. Zaradi enostavnosti odgovo-

žleznega tkiva dojk, kar učeno imenujemo mastopatije ali displazije. Te spremembe so odraz delovanja organov z notranjim izločanjem, predvsem jajčnikov, skrivajo pa nevarnost, da zaradi njih prezremo rakasto zatrdino. Upoštevati moramo še resnico, da nobena od danes znanih, enostavnih preiskovalnih metod, ki jih lahko na široko uporabljamo, ne more zanesljivo pojasniti, kakšna je narava zatrdine v dojki. Pred nedavnim je morda v javnosti zbujala take upe rentgenska preiskava dojk. Ta način preiskave je postal sicer

eden od temeljnih preiskovalnih načinov dojk, za množično uporabo, kot je to primer pri fluorografiji, pa ni primeren.

Raka na dojki večinoma odkrijejo bolnice same. Žal pa jih več kot polovica pride pozno na zdravljenje. Ženske navadno vedo za spremembo v dojki mesece in mesece, ne gredo pa k zdravniku, misleč, da spremembi ne velja posvečati pozornosti, ali pa zato, ker prav dobro slutijo nevarnost, boje pa se izvedeti resnico. Prepričati jih moramo, da velja prepustiti zdravniškim rokam vse spre-

membe v dojkah, pa naj gre za zatrdine, izcedek iz bradavic, »vnetja« v dojkah ali v koži dojk, ki v mesecu dni ne izginejo. Nedvomno pa je potrebno prepričati ženske, da je treba premagati strah pred trenutkom, ko bo morda zdravnik povedal neugodno resnico. Bolj ko bodo premagovale ta strah, manj bo resnica o raku na dojki neugodna in manj usodna.

(Iz gradiva Društva SRS za boj proti raku)

»DOMOVINA, SI ŠE KAKOR ZDRAVJE?«

Pri Založbi Borec je pravkar izšla knjiga Petra Likarja, ki nosi prav tak naslov, kot je naslov tega sestavka. S tem delom dobivamo Slovenci novo razširjeno in poglobljeno informacijo o našem okolju. Avtor, znani TV komentator, Peter Likar, je po vsej Sloveniji zbral stotine primerov onesnaženja okolja, ki ponekod prerašča že v pravo katastrofo. V osnovi se je pretežno oslanjal na podatke naših in tujih raziskovalcev, ki se ukvarjajo s posameznimi področji, potem pa je okrog tega jedra nanizal žive primere, ki jih je ilustriral s pripovedovanjem prizadetih ljudi, družbenopolitičnih delavcev in z lastnimi opazovanji ter ugotovitvami. Naravno leksikografsko poznavanje problema, poznavanje ozadij, želja po izboljšavanju ogroženega okolja, navajanje primerov, ko je bilo okolje rešeno pred onesnaževanjem, hkrati pa brezkompromisnost, do katerih krivcev dajejo delu še poseben pečat. Knjiga je napisana s spretno roko novinarja in bralca pritegne, da je ne odloži, dokler je ne prebere. Mnogi med tistimi, ki so knjigo že prebrali, so jo poimenovali kar »kriminalka o našem okolju«.

V takem okolju sta avtor in fotografski mojster ing. Marjan Smerke posnela marsikatero fotografijo. Knjiga je opremljena s približno 120 barvnimi in črno-belimi fotografijami, ki sam tekst več kot zgovorno dopolnjujejo. Avtor obravnava ogroženost zemlje, vode, krasa, gramoznic, živali, hrane — vsega, kar nas obdaja in na kar ljudje dostikrat še pomislimo ne, da je v nevarnosti. Vsi obravnavani problemi zadevajo Slovenijo. Avtor le poredko sega v druge republike ali na širša območja.

Knjigo bi moral imeti vsak občan, ki mu ni vseeno, kaj

je sojeno našemu okolju, predvsem pa bi jo morali imeti tisti, ki se že po naravi svojega dela ukvarjajo ali pa bi se morali ukvarjati z bojem proti onesnaževanju okolja: delavci v industriji, delegati, delavci v organizacijah javne uprave in šol. Bolj ko se dviga življenjski nivo, bolj je ogroženo človekovo okolje, hkrati s tem pa raste tudi zavest občanov in skrb, da bi okolje vendarle zavarovali in ga ohranili.

Če ob vsem, kar nam to branje nudi, zanemarimo včerajšnji ali današnji dan, ta trenutek (čeprav tega enostavno ne moremo) in se ozremo malce naprej in se spet zamislimo nad vprašanjem okolja, ki je naš skupen problem, šele tedaj se prav zavemo, da nam v usodnih časih onesnaženo okolje ne bo zaveznik, temveč velik sovražnik. Prenekateri se še predobro spomnijo, ko so se morali odpovedati požirku vode na dolgem pohodu, ker je bila voda okužena. Strupi in odplake nam še bolj zmanjšujejo vire. Med NOB je bila umazanija šteta med sovražnike, posebej še, ker ni bilo idovolj zdravil. In kako bo jutri? Potrebno so nam čiste podzemne jame, gore, gozdovi, naravna zavetišča in skladišča. Zaledje je naš prostor gibanja in življenjski vir v času miru in v času vojne.

O vsem tem in še mnogočem govori ta knjiga. Knjiga, ki je naša vest. Knjiga, ki nas uči. Knjiga, ki je vredna branja. Knjiga — za danes in za jutri. To je branje, ob katerem se šele prav zavemo, kako daleč smo že zabredli in kaj nas šele čaka, če si ne bomo vsi skupaj še bolj prizadevali, da pride do streznitve v našem mišljenju in v povsem praktičnem delovanju.

Seveda pa to ni nobeno črno-gledano pisanje. Avtor s pozornostjo opiše vsak pozitiven premik, ki ga je bilo moč zaslediti zadnja leta.

Uvod h knjigi »Domovina, si še kakor zdravje?« je napisal predsednik komiteja za varstvo okolja in podpredsednik izvršnega sveta SR Slovenije dr. Avguštin Lah.

Knjigo naročite tako, da izpolnite objavljeno naročilnico, jo izrežete in nalepite na dopisnico, ki jo naslovite na naslov: ZALOŽBA BOREC, knjigotrški oddelek, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 28/1.

Cena: 250 dinarjev. Naročnino lahko poravnate v treh, dveh ali v enem obroku. V sami naročilnici ustrezno obkrožite.

ZALOŽBA BOREC
knjigotrški oddelek
61000 LJUBLJANA
Miklošičeva 28/1

Zavod SR Slovenije za statistiko je v Uradnem listu SRS, št. 12/76 objavil poročilo o višini bruto in neto povprečnega osebnega dohodka delavcev, zaposlenih v SR Sloveniji za leto 1975. V tem poročilu ugotavlja povprečni mesečni osebni dohodek zaposlenih delavcev v SR Sloveniji v letu 1975 v višini bruto zneska 4.948 din oziroma neto zneska v višini 3.521 din. Povprečni mesečni osebni dohodek na zaposlenega delavca v gospodarstvu v SR Sloveniji pa znaša v letu 1975 v bruto znesku 4.776 dinarjev oziroma v neto znesku 3.403 din.

Memento mori

ko iz žleze. Razumljivo je, da tako zgodnjega dogajanja ne moremo opaziti drugače kot z drobnogledom. Sčasoma pa moremo tako spremembo opaziti, ker se bolno tkivo loči od zdravega po trdoti.

Čeprav torej rak prej ali kasneje uniči dojko, v kateri je zrastel, pa je vendar bolezen bolj usodna zaradi neke druge lastnosti: celice rakavine lahko zapuste in tudi praviloma zapuščajo kraj, kjer so nastale in se po mezigovničnem in krvnem obtoku selijo v pazdušne bezgavke in notranje organe. Na srečo ne najdejo vedno ugodnih tal za naselitev in rast, pogosto pa se to zgodi.

Zdravljenje raka na dojki je odvisno od njegovega obsega in razsežnosti. Dokler sodimo, da je rak zajel le dojko in njeno najbližjo okolico, naravnano zdravljenje le v ta predel, bodisi da ga odstranimo z operacijo, bodisi, da zavremo rast rakavine z obsevanjem z ionizirajočimi žarki. Pri tem velja

ra recimo takole: če začnemo zdraviti bolnice z rakom na dojki v tako imenovanem zgodnjem stanju boleznih, lahko računamo, da jih bomo srečevali čez deset let brez znakov boleznih osmero od deseterice. Če pa začnemo zdraviti raka na dojki v napredovalnem stanju, ne moremo pričakovati, da bi sploh katera teh bolnic dočkala deset let.

Iz tega preprostega odgovora je moč razumeti, zakaj toliko in vedno znova govorimo o zgodnjem odkrivanju raka na dojki. Drugi vzrok velikega zanimanja za zgodnje odkrivanje raka na dojki pa je dejstvo, da je zgodnje odkrivanje te boleznih izredno težavno, kot je nasprotno zdravljenje take zgodaj odkrite boleznih razmeroma preprosto in — uspešno. Upoštevati moramo, da ni vsaka zatrdina v dojki rak, nasprotno, rak je vir neznatnega dela zatrdin, ki se pojavljajo v dojkah. Zato moramo omeniti sicer nenevarne zgotovitve

Problemi združenega dela — reševanje teh problemov v osnutku zakona o združenem delu in naloge sindikata

REFERAT NA SEJI SVETA ZSJ

I. Uvod

Kmalu bo Skupščina SFRJ tudi formalno dala v javno razpravo osnutek zakona o združenem delu. Osnutek že proučujejo v delegatski bazi in skupščinskih telesih, s tem pa se je razprava o njem v bistvu že začela.

S tem, da sprejema idejnopolične opredelitve CK ZKJ o združenem delu in osnutku zakona, izražene na seji pred tremi dnevi se svet zveze sindikatov Jugoslavije s to sejo vključuje v splošno družbenopolitično akcijo, ki teče o združenem delu o osnutku zakona v okviru Socialistične zveze kot fronte vseh organiziranih socialističnih sil z Zvezo komunistov Jugoslavije na čelu.

Upoštevajoč pomen zakona o združenem delu za nadaljnje dograjevanje in razvoj socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in za razvoj družbe kot celote, kakor tudi posebne naloge zveze sindikatov pri uresničevanju strategije razvoja, ki jo je določil X. Kongres Zveze komunistov Jugoslavije ter potrdil in sprejel VII. Kongres Zveze sindikatov Jugoslavije je nujno, da na tej seji proučimo, ocenimo in potrdimo osnovne idejnopolične opredelitve, na katerih je zasnovan zakon ter da določimo smeri idejnopolične akcije zveze sindikatov in sindikatov v zvezi z javno razpravo definitivnim oblikovanjem zakona in njegovim kasnejšim uresničevanjem.

Za uresničevanje ustavnega koncepta združenega dela in družbene sistema kot celote, je zakon o združenem delu najpomembnejši sistemski zakon. Z njim bodo napravljeni odločilni in dokončni koraki o spreminjanju oblasti v imenu delavcev v oblast samega delavskega razreda in delovnih ljudi. Končno bo presežena delitev osebnosti delavca na upravljalca in prozvajalca in se ti dve funkciji združita v eni in isti osebnosti delavca.

Ker ima zakon poseben pomen za nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v združenem delu in družbi kot celoti, pomeni močno orožje delavskega razreda. V njem je obdelan celovit sistem združenega dela in ima zato izreden pomen za krepitev družbenoekonomskega položaja delavca ne le v združenem delu temveč tudi širše, v družbi. Zakon precizira mesto in vlogo posameznih oblik samoupravnega organiziranja združenega dela in sistem družbenoekonomskih odnosov delavcev v združenem delu, samoupravljanje v organizacijah združenega dela in sistem, pravice, dolžnosti in odgovornosti v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela kakor tudi sistem medsebojnih pravic, dolžnosti in odgovornosti družbenopolitičnih skupnosti v organizacijah združenega dela.

Osnovo samoupravno združenega dela tvorijo družbena lastnina nad sredstvi proizvodnje in na njej zasnovana oblast delavskega razreda kot oblast samoupravljalcev. Dalje, samoupravljanje kot družbeni sistem, družbeni značaj dohodka neodtujljiva pravica delavca, da dela in upravlja z družbenimi sredstvi za proizvodnjo ter odločilni vpliv delavskega razreda v družbeni reprodukciji. Zato je zakon o združenem delu v pravnem pomenu besede delavski zakon, in zato je sindikat kot razredna organizacija neposredno zainteresiran za javno razpravo o njegovem osnutku, za njegovo dokončno oblikovanje in za njegovo uresničevanje.

Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije, kongresi zvez sindikatov republik in pokrajin in kongresi sindikatov so posvetili veliko pozornost našim nalogam pri uresničevanju ustavnega koncepta združenega dela. Po teh kongresih so svet Zveze sindikatov Jugoslavije, svežev zvez sindikatov republik in pokrajin in odbori sindikatov posvetili posebno pozornost konstituiranju združenega dela in uresničevanju ustavne zasnove samoupravljanja.

Zveza sindikatov in sindikati so napravili analize, ki so pokazale, da so v uresničevanju ustave doseženi pomembni rezultati vendar pa tudi, da še obstajajo številni problemi v združenem delu, ki jih sistem ni rešil.

Predvsem sistemsko ni bila dovolj izdelana ustavna zasnova združenega dela. To pomanjkljivost sedaj dopolnjuje osnutek zakona o združenem delu.

Zato, ker je osnutek zakona rezultat analize samoupravne prakse in spoznanj o potrebi po dograjevanju enotnega sistema združenega dela, je na edinstven in originalen način izdelal zasnovo združenega dela. Rešitvam, ki jih predlaga so prispevale svoje že uresničene spremembe v združenem delu in družbenopolitičnem sistemu na temeljih ustave, smernic X. kongresa ZKJ in VII. kongresa ZSJ.

Ključno vprašanje sedanjega trenutka socialističnih samoupravnih odnosov ni več samo razvoj posameznih sestavnih delov združenega dela, marveč konstituiranje celovitega sistema združenega dela tako, da delavec vlada nad celotno reprodukcijo in sistemom politične oblasti.

Na današnji seji moramo — ob sumiranju rezultatov, opaženih problemov in slabosti v dograjevanju samoupravnih odnosov v združenem delu in izhajajoč iz rešitev v osnutku zakona o združenem delu — določiti smeri akcije. Celovitejši prikaz problemov je podan v posebnem gradivu, pripravljenem za to sejo, jaz pa bom skušal poudariti le nekaj bistvenih vprašanj iz samoupravnih produkcijskih odnosov na katera bodoči zakon mora dati odgovore.

II. Problemi združenega dela in uresničevanja samoupravljanja delavcev

1. SAMOUPRAVNO ORGANIZIRANJE ZDRUŽENEGA DELA IN URESNIČEVANJA SAMOUPRAVLJANJA DELAVCEV

V skladu s svojo družbeno vlogo in ustavno funkcijo je sindikat v preteklem obdobju razvijal intenzivno aktivnost za uresničevanje ustavne zasnove združenega dela.

Danes je stanje tudi po zaslugi akcije sindikata precej boljše. Konstituirane so številne temeljne organizacije združenega dela (po oceni zveznega zavoda za statistiko je bilo konec leta 1975 konstituiranih okoli 34.500 OZD, od tega blizu 16.000 TOZD in delovnih skupnosti, okoli 400 skupnosti temeljnih organizacij in blizu 2.200 delovnih organizacij). Tudi v njih samih in med njimi se ustvarjajo novi samoupravni družbenoekonomski odnosi. Samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje sta se uveljavila kot najbolj demokratična oblika usklajevanja interesov. Organizirajo se samoupravne interesne skupnosti v družbenih dejavnostih kakor tudi v materialni proizvodnji. Tudi delegatski sistem se vse bolj uveljavlja tako v OZD kakor tudi v družbenopolitičnih skupnostih. Ta sistem, ne glede na določene pomanjkljivosti, postaja odločilen dejavnik krepitve oblasti delavskega razreda.

Posebno mesto v naši akciji je dobilo združevanje organizacij združenega dela, preoblikovanje skupnih služb na temeljih ustave in uvajanje samoupravne delavske kontrole v funkciji upravljanja v organizacijah združenega dela.

Sistem varstva samoupravnih pravic delavcev je bil zaokrožen in izpopolnjen z uvedbo družbenih samoupravnih institucij, kot sta družbeni pravobranilec samoupravljanja in sodišče združenega dela.

Kljub temu, da pozitivno ocenjujemo doseganje rezultate, številne iniciative in rešitve v TOZD vendarle ne bi smeli sklepati, da smo prišli daleč v spreminjanju razmer. Nedavne analize o uresničevanju ustavnih načel v organizacijah združenega dela kažejo, da organiziranje združenega dela v celoti poteka precej počasi. Pred vsem gre zadrževanje na formalno pravnih rešitvah, oklevanje in odpori.

Cilj politične akcije organizacij sindikata v TOZD in OZD je, hitreje premagovati zaostajanje in oklevanje v procesih združevanja. Delavec mora dojeti, da je samo v dosledno uresničenih samoupravnih odnosih možno uveljaviti ustvarjalnost in produktivno delo in da je samo tako realno pričakovati boljše in stabilnejše rezultate gospodarjenja, večji dohodek in višji življenjski standard.

Pomembne razlike, ki obstajajo v odnosih med TOZD, niso rezultat specifičnosti pogojev, ki so v njih, temveč predvsem različnega in neadekvatnega tolmačenja dovolj jasnih ustavnih načel. Zato v mnogih sredinah kot TOZD eksistirajo v bistvu DO, v katerih bi bilo možno konstituirati več TOZD. To vodi k zapiranju TOZD vase. V takih primerih so konstituirane »delovne«, »poslovne«, »ekonomske«, »obračunske« ipd. enote najpogostejša zamenjava za TOZD. Jasno moramo povedati, da to ni formalno-pravno vprašanje, temveč bistvena predpostavka za vzpostavljanje in razvoj kvalitetno novih samoupravnih odnosov na temeljih ustave.

So tudi take sredine, kjer je ob konstituiranju TOZD in DO prevladoval lokalni »občinski« interes zaradi česar je prihajalo pa tudi sedaj prihaja do zapiranja v lokalne okvire.

Notranji ekonomski odnosi v OZD in širših celotah niso dovolj razviti in imajo precej elementov nestabilnosti in stihije. Pri njih je značilno skupinsko-lastniško obnašanje, prilaščanje dohodka mimo dela in težnje po ohranjanju še drugih privilegijev. Zlasti v TOZD, ki imajo ugodnejši ekonomski položaj se pojavlja avtaričnost in poudarja predvsem skupinski in šele potem družbeni značaj dohodka. Zato poudarjamo poseben pomen konkretne politične akcije organizacij sindikata s katero naj le-te zagotovijo čim hitrejšo dojetanje razrednega smisla in družbenega značaja teh pojavov in spoznavanje korenin odporov.

Najbolj se kolebanje kaže v preoblikovanju delovnih v sestavljene organizacije združenega dela. Veliko je sestavljenih gospodarskih celot, ki sicer formalno imajo ustavne attribute sestavljenih organizacij združenega dela, a so še vedno delovne organizacije. To je vplivalo, da so se neadekvatno organizirale tudi TOZD tako, da so cele tovarne proglašene za TOZD, namesto delovnih organizacij pa so ustvarjene skupnosti temeljnih organizacij, ki jim je dan drugačen značaj kot ga definira ustava.

Zaradi opaženih nedoslednosti, idejnopoličnih odporov in vseh tistih obnašanj, ki niso na liniji ustavnih načel, smo vplivali tako, da vsebuje osnutek zakona podrobnejše rešitve, da bi ostalo manj možnosti za samovoljno tolmačenje in prikrite odpore.

Osnutek zakona opredeljuje združeno delo predvsem kot družbeno-ekonomski odnos. Torej gre za združevanje dela in sredstev v rokah delavca, za preseganje odtujenosti delavca od materialnih pogojev dela in od rezultatov dela. Takšen pristop opredeljuje tudi sistem organiziranja dela. Osnutek zakona izhaja iz integracije združenega dela na ekonomskih osnovah in iz moči in položaja delavca, da v pogojih enakopravnosti in medsebojne solidarnosti obvlada proces družbene reprodukcije in razvoj družbe kot celote. Sistem organiziranosti mora delavcu omogočiti, da odloča o vseh vprašanjih upravljanja dela in družbenih sredstev in da si na teh temeljih zagotovi materialni in družbeni položaj po ustavnih določilih.

Da bi presegli vse spoznane nedoslednosti, je najpomembnejše dosledno organiziranje temeljne organizacije združenega dela. Zato tudi so pomembni kriteriji, ki določajo njeno družbenoekonomsko identiteto. Pričakovati moramo, da bo na teh temeljih prišlo do adekvatnej-

ših rešitev in optimalnih pogojev za razvoj samoupravnih odnosov v temeljnih organizacijah združenega dela (čl. 297, 298, 299, 309).

Po osnutku zakona je temeljna organizacija združenega dela vedno del delovne organizacije. Ona ne more obstajati izven delovne organizacije in ne more hkrati biti v sestavi več delovnih organizacij. Istočasno se temeljna organizacija združuje v sestavljene organizacije združenega dela samo prek delovne organizacije kot njen integralni del (čl. 359). Torej osnutek zakona ponovno uveljavlja delovno organizacijo kot obvezno obliko samoupravnega organiziranja združenega dela, oziroma kot samostojno samoupravno organizacijo delavcev, povezanih s skupnimi interesi v delu in organiziranih v TOZD v njenem sestavu in kot enega izmed obveznih členov v verigi nadaljnjega združevanja delavcev v sistem združenega dela.

Dolžnosti in odgovornosti, solidarnost in skupnost v delovnih organizacijah so sedaj trdneje postavljene v primerjavi s prakso (čl. 229, 323, 324, 325, 359).

Pri tem ne sme priti do dvomov o neodtujljivih pravicah delavca, ki jih le-ta uresničuje v TOZD in tudi ni možno od delavca odtujevati pravice, dolžnosti, dohodek in sredstva iz dohodka. Na drugi strani pa moramo hitro premagati pojmovanja da sta položaj in vloga TOZD močnejša čim »labilnejši« so odnosi v delovni organizaciji. V bistvu gre za to, da so v nekaterih celicah ustvarjeni v osnovi podjetniški odnosi ali da so prišla do izraza skupinsko-lastniška pojmovanja. Takšni odnosi niso omogočili širše in neposrednejše udeležbe delavcev v samoupravljanju in razpolaganju z dohodkom pa tudi ne ustvarjanja večje kohezije v združenem delu.

Po osnutku zakona je delovna organizacija institucionalno trdna organizacija v kateri so proizvodno, delovno, funkcionalno in dohodkovno povezane TOZD. Delovne organizacije torej ne smemo pojmovati kot vsoto TOZD. Družbenoekonomski vezi in dohodkovni odnosi, ki jih nudi osnutek zakona tvorijo kohezijsko vez med delavci v uresničevanju njihovih interesov (čl. 323, 324, 359, 393).

S tega stališča mora biti vsaka izmed določenih oblik organiziranja združenega dela odprta za nadaljnja združevanja in za poglobljanje ekonomskih in drugih vezi in odnosov v širšem segmentu družbene reprodukcije. Oziroma niti ena izmed oblik organiziranja združenega dela ne more biti sama sebi zadostna.

Izkušnje kažejo, da združevanje dela in sredstev ni le ustavna dolžnost temveč tudi objektivna nujnost, da bi združeno delo zavladalo nad celoto družbene reprodukcije in postalo prevladujoča družbena sila. Proces združevanja ne sme biti po panogah in teritorijih, ker je interes združenega dela širšega pomena. Združevati se je treba na osnovah prave skupnosti in trdnega delavsko-razrednega interesa.

Osnutek zakona razčlenjuje tudi osnove, na katerih se delovne in sestavljene organizacije združenega dela lahko združujejo v širše oblike samoupravnega povezovanja in združevanja, kot so plansko-poslovne skupnosti, da bi tako združene uresničile določene skupne interese. V tem kontekstu so v osnutku zakona opredeljene osnove za združevanje in povezovanje v poslovne skupnosti, v samoupravne interesne skupnosti in razne oblike organiziranja združenega dela za medsebojno poslovno sodelovanje ali za skupno planiranje. Celoten razvoj družbe bo objektivno vsebolj zahteval ustvarjanje takih oblik združevanja (čl. 366, 367, 373, 374, 375, 367).

Poudarjamo, da oblike samoupravnega organiziranja združenega dela osnutek zakona ne jemlje statično kot enkrat za vselej dan družbeno-ekonomski in samoupravni organizem. Nasprotno, skozi samoupravno organiziranje združenega dela daje možnost za stalno preoblikovanje v teku, kar je izjemno pomembno za našo prakso in za vpliv delavcev na njeno oblikovanje. Seveda to za organizacije sindikata predstavlja posebno obveznost in odgovornost. Osnutek zakona (čl. 303, 325.) predvideva, da se lahko s posebnim družbenim dogovorom poobliže obdelajo kriteriji in merila za uveljavljanje z zakonom določenih pogojev za organiziranje TOZD v posameznih dejavnostih. Če se pokaže takšna potreba, mora dati iniciativo sindikat v grupacijah, ker je v njih objektivno najlaže proučiti in določiti kriterije.

V svojih rešitvah, ki so normativno obdelane in razvite daje osnutek zakona temeljne družbene opredelitve za uresničevanje samoupravljanja v družbeni praksi. Neposredno samoupravljanje se uresničuje kot organska celota skozi tri osnovne oblike upravljanja tj. z osebnim izvajanjem delavcev, z odločanjem po delegatih v samoupravnih organih temeljnih delovnih in sestavljenih organizacijah združenega dela in organih politične oblasti in z uresničevanjem neposredne delavske kontrole. Vse te oblike so v funkciji delavcev. Pri tem je vendarle treba upoštevati, da je osebno izvajanje delavcev vir, osnova in opora za vse druge oblike neposrednega odločanja. Zaradi tega se po osnutku morajo sprejemati vse strateške odločitve z osebnim izvajanjem delavcev v temeljni organizaciji.

V uresničevanju teh oblik samoupravljanja se v praksi pojavljajo problemi, zlasti v tistih organizacijah združenega dela, ki niso dosledno organizirane na ustavnih načelih. Da bi zagotovile ustavni koncept neposrednega odločanja delavcev, so mnoge organizacije določile preširok krog vprašanj o katerih se odloča na zborih, ne da bi mislile na to ali je to tudi uresničljivo. Zbori so velikokrat nepripravljeni. Ob predlaganju rešitev niso predložili tudi učinki in posledice njihovega uveljavljanja. Zato se zbori delavcev lahko spremenijo v zaslon in sredstvo manipuliranja z demokratičnimi oblikami odločanja.

Istočasno se delavski sveti ne upoštevajo kot samoupravni organi celo v pristojnostih, ki so jim normativno dane. S številnimi vprašanji in pristojnostmi delavskega sveta so se ukvarjali zbori delavcev ali poslovodni organi, kar je vodilo do razvrednotenja vloge delavskega sveta, ki mu je dana z ustavo. Delavski svet je bil pogosto koridor za komuniciranje poslovodnih organov z zbori delavcev. Toda DS je hrbtnica samoupravljanja.

Osnutek zakona krepi vlogo delavskega sveta in določa odgovornost poslovodnih organov predvsem do delavskega sveta.

Gre za pomanjkljivosti in probleme v delovanju zborov delavcev, za postavljanje referendumov, za neadekvatno delovanje samoupravnih organov. To je oviralo, da bi se te samoupravne oblike uresničevale in uveljavljale v skladu z mestom in vlogo, ki jim jo daje ustava. Takšno prakso presegajo rešitve osnutka zakona, sindikat pa je odgovoren, da se le-te tudi uresniči.

Po osnutku zakona je referendum najpomembnejše neposredno odločanje delavcev. To dejstvo nalaga večje družbenopolitično angaziranje in akcijsko delovanje sindikata v organiziranju, usmerjanju in vodenju prehodne razprave, pred izjavljanjem delavcev z referendumom. To je potrebno zato, ker je na referendumu delavec, postavljen v položaj, da se izjavlja z »da« ali »ne«, ob čemer pa se razume, da je predhodno temeljito seznanjen z bistvom problema, da je popolnoma in točno obveščen, da razume idejnopolično in razredno osnovo predlaganih rešitev in prave posledice, kakor tudi druga vprašanja, ki so pomembna za njegovo opredeljevanje in izvajanje.

Vedno je treba misliti na to, da gre za odločanje o pomembnih in zapletenih družbenoekonomskih vprašanjih. Zato osnutek zakona posebej zadoljuje delavski svet in druge samoupravne organe, da v sodelovanju z organizacijami sindikata vedno organizirajo predhodno razpravo (čl. 443). Prav na ta način se sindikat pravočasno vključuje v družbenopolitične probleme. S stališča vloge, ki jo ima sindikat v političnem sistemu, mora članstvo v politični razpravi graditi jasna stališča in se opredeljevati za najboljšo varianto rešitve, ki bo po svoji zasnovi in vsebini za večino delavcev sprejemljiva. Sindikat ima tudi to dolžnost, da predhodno prouči kdaj se o katerem vprašanju lahko izvede referendum. Na ta način se zagotavlja, da subjektivne sile v OZD, predvsem ZK in sindikat neposredno z delavci gradijo samoupravne družbenoekonomske odnose.

2. DRUŽBENOEKONOMSKI ODNOSI V PRIDOBIVANJU IN DELITVI DOHODKA, GRADITEV DOHODKOVNIH ODNOSOV IN DELITEV PO REZULTATIH DELA.

Temeljne postavke in konkretne rešitve osnutka zakona o dohodku kot družbenoekonomskem odnosu predstavljajo zelo pomembno idejno politično vprašanje za uresničevanje načel ustave in sklepov X. kongresa glede doslednega uveljavljanja delitve po delu in nadaljnjega razvoja samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v združenem delu.

Ena izmed trajnih nalog naše družbe, delavcev in samoupravnih organov v združenem delu je ustrezno uveljavljanje delitve po delu in rezultatih dela. To trajno nalogo je težko uresničiti, če se ne izhaja iz skupnih dohodkovnih odnosov, značaja dohodka in pravilne politike pridobivanja in delitve dohodka.

V obdelavi družbenoekonomskih odnosov, pravic in dolžnosti samoupravljalcev izhaja iz tega, da je dohodek družben in da ga samoupravljalci ustvarjajo s tem, da upravljajo z družbenimi sredstvi za proizvodnjo in da sodelujejo v družbeni delitvi dela. Znano je, da bogastvo neke družbe sestavljajo predvsem materialna bogastva, razvoj materialne proizvodnje in na tej osnovi celoten narodni dohodek. Zato morajo vse oblike in vse sfere gospodarjenja svoje delo in rezultate dela valorizirati v materialni proizvodnji, skozi bistvo in značaj dohodka. Osnutek izhaja iz tega, da je dohodek, uresničen v materialni proizvodnji, skupen, ker so v njegovem ustvarjanju sodelovali ne samo delavci v materialni proizvodnji, temveč tudi delavci na drugih področjih družbenega dela, izven materialne proizvodnje, zdravstvo in druge dejavnosti, ki opravljajo družbeno potrebno delo in tako prispevajo na določen način k povečanju dohodka na področju materialne proizvodnje in k povečanju celotne produktivnosti družbenega dela. Z drugimi besedami, z dohodkom in delitvijo dela v družbeni proizvodnji se širi pojem proizvodnega dela in se hkrati določajo nove obveznosti in položaj vseh sfer družbenega dela po materialni proizvodnji.

Delavci v družbenih dejavnostih in delavci v materialni proizvodnji določajo medsebojne odnose neposredno in v samoupravnih interesnih skupnostih s samoupravnimi sporazumi. V samoupravnem urejanju teh odnosov imamo samo začetne rezultate in so šele pred nami spremembe, ki bodo zahtevale, da se posveti večja pozornost dograjevanju samoupravnih družbenoekonomskih odnosov s samoupravnimi sporazumi med različnimi sferami družbenega dela. Ko ocenjujemo dosedanje rezultate in konkretne družbenoekonomske odnose, ki so določeni s samoupravnimi sporazumi, moramo hkrati tudi videti ali se v okviru samoupravnih interesnih skupnosti določajo takšni družbenoekonomski odnosi in pridobivanje dohodka, ki bodo omogočili, da bodo te dejavnosti na eni strani trdnješe in neposredneje povezane z drugimi področji združenega dela, na drugi strani pa, da se dosledno valorizira njihovo delo in prispevek k skupni družbeni produktivnosti dela in ustvarjanju dohodka v materialni proizvodnji.

Ko smo v sindikatu razpravljali o družbeni produktivnosti dela in analizirali neopravičeno izostajanje z dela, se je pokazalo koliko »negospodarske sfere« in družbene službe lahko pozitivno ali negativno vplivajo na skupne rezultate dela in skupno družbeno produktivnost.

Na primer zdravstvena dejavnost lahko zelo veliko prispeva k družbeni produktivnosti dela, vendar je v njej tudi veliko slabosti, ki neugodno vplivajo na produktivnost dela v proizvodnji in na delo na sploh. Prav tako ima kljub nedvomnim rezultatom glede samoupravnega urejanja družbenoekonomskih odnosov v pridobivanju dohodka to zelo pomembno področje dela tudi precej problemov. Tako npr. njihova družbena vloga, mesto in prispevek k družbeni delitvi dela še vedno niso dovolj usklajeni s pridobivanjem dohodka. Strokovne službe v delovnih organizacijah imajo prav tako velik vpliv na produktivnost dela in količino dohodka. Zato se postavlja vprašanje, ali je dohodek delavcev v strokovnih službah dovolj usklajen z njihovim prispevkom k skupnim rezultatom dela ustrezne delovne organizacije ali ti delavci dobivajo ta sredstva samo na podlagi skupnih poslovnih rezultatov delovne organizacije tj. poprečnih rezultatov ali na podlagi pavšalnih dohodkov, ki jih dobivajo avtomatično. Zato delavci TOZD takšna izločanja doživljajo bolj kot davek kakor kot samoupravno urejanje odnosov, pravic, dolžnosti.

Ta dva primera sem vzel kot ilustracijo, da bi opozoril na potrebe, da sindikalne organizacije in sindikati v celoti v prihodnje posvetijo več pozornosti bistvu samoupravnih sporazumov s stališča odnosov, ki jih vzpostavljajo, vpliva teh družbenoekonomskih odnosov na položaj posameznih delov združenega dela. Pri tem moramo izhajati iz ustavnega koncepta o enakem družbenem in materialnem položaju delavcev družbenih dejavnosti in materialne proizvodnje. Če se ta razmerja ne povezujejo z družbenim značajem dohodka in s cilji glede na uresničevanje večje družbene produktivnosti dela in skupnih rezultatov dela v materialni proizvodnji, bo skupni prispevek delavcev družbenih dejavnosti manjši ali njihovo delo ne bo adekvatno družbeno priznано.

Torej, ko se samoupravni družbenoekonomski odnosi vzpostavljajo na dohodku, je vsako delo merljivo, vendar je treba iskati ustrezne rešitve oziroma merila dela in kriterije za njegovo vrednotenje, ki bodo močnejše in neposredneje povezovali posamezno delo in posamezne sfere družbenega dela v skupno družbeno delo (čl. 40, 43, 44, 47, 49).

Medsebojni ekonomski odnosi temeljnih organizacij združenega dela in delovnih organizacij so bili doslej najpogosteje zasnovani na kupoprodajnih odnosih oziroma na kreditnih odnosih v razširjeni reprodukciji. Vendar to ne pomeni, da so se v praksi ustvarjali samo takšni družbeni odnosi. Pravzaprav so se ustvarjale tudi drugačne zelo različne oblike dohodkovnih odnosov, ki pred ustavo pa tudi potem, vse do izdelave tega osnutka, niso bile dovolj proučevane in ne dovolj uveljavljene. Posebej bi opozoril na družbenoekonomske odnose, ki se vzpostavljajo s skupnimi naložbami. Pa naj gre za pogodbeno odnose naših proizvajalcev ali za odnose naših proizvajalcev s tujimi partnerji. Izhajajoč iz posploševanja zelo različne prakse samoupravnega urejanja družbenih odnosov ter iz družbenega značaja dohodka zakon določa, da se na področju razširjene reprodukcije in v skupnih družbenoekonomskih odnosih morajo razvijati konsistentnejši dohodkovni odnosi. Zakon ne zametuje kupoprodajnih in kreditnih oblik povezovanja (čl. 70, 72). Nasprotno, to bodo tudi še naprej zelo pomembne oblike ekonomskih odnosov.

Da bi prišli do čim doslednejših dohodkovnih odnosov glede uresničevanja samoupravnih pravic delavcev iz minulega dela, osnutek zakona posebej obdeluje tudi nove oblike združevanja sredstev in pravic, ki morajo biti vzajemno urejene na tej osnovi. Pravzaprav zakon obdeluje ustavne pravice o osnovi udeležbe v dohodku na osnovi skupnega prispevka k upravljanju z družbenimi sredstvi reprodukcije in skupnega dela.

Ko gre za pravico udeležbe v dohodku, zakon predvideva dve možnosti: udeležbo v skupnem prihodku in udeležbo v skupnem dohodku (čl. 60.). V prvem in drugem primeru izhaja iz ustavnega koncepta, da se z zakonom zagotovi enakopravnost na osnovi dogovorjenih odnosov, da se določijo medsebojne obveznosti glede rizika in da se preprečijo razne deformacije, izkoriščanja posameznih delov združenega dela in neodgovorno obnašanje samoupravljalcev.

TOZD in DO imajo svoj delež v skupnem prihodku zlasti v primerih, ko so trdneje povezane v sami proizvodnji. To velja za proizvodnjo po fazah, ki prihaja na tržišče s končnim proizvodom in za kooperacijo. Merila za razporejanje skupnega prihodka morajo biti ustrezna prispevku posameznih udeležencev v njegovem ustvarjanju. S tem se bo zagotovila tudi ustrezna spodbuda za večjo produktivnost, racionalnejše izkoriščanje sredstev in uveljavljanje trajnejših družbenoekonomskih odnosov (čl. 57, 62).

V osnutku zakona je rečeno, kaj naj vsebuje samoupravni sporazum o upravljanju in uresničevanju skupnega dohodka, npr. da urejajo standard v proizvodnji, materialne stroške, amortizacijo, odpošiljke, vpliv na razvojno in poslovno politiko, obratna sredstva, pogoje za nastopanje na tržišču, oblikovanje skupnih organov, način nošenja rizikov, vzajemno odgovornost, način reševanja sporov, merila za delitev dohodka, roke za obračune, izločanje rente in uresničevanje solidarnosti (čl. 61). V interesu delavcev morajo subjektivni dejavniki doseči, da se ta vprašanja čim popolneje uredijo in da se o njih izvrši predhodna politična razprava med delavci, da bi delavci vedeli kakšne so njihove dolžnosti in kakšne pravice.

Glede uresničevanja skupnega dohodka in družbenoekonomskih odnosov na podlagi skupnega dohodka se ti odnosi vzpostavljajo predvsem v primerih, ko se na podlagi skupnih naložb dohodek deli po rezultatih, ki se dosega s takšnim združevanjem. Ta delež mora biti sorazmeren delovnemu prispevku, oziroma odvisen od rezultatov dela. Tudi tu zakon precej podrobno obdeluje ustavno varstvo enakopravnega položaja delavcev OZD v katere se sredstva vlagajo, prav tako pa tudi pravice delavcev, ki združujejo sredstva (čl. 66, 67, 68). Ker tu ne gre samo za naložbe sredstev ene organizacije v drugo, temveč za združevanje sredstev in za skupno določanje ekonomskih odnosov, je zelo pomembno, da se zagotovi enakopraven položaj vseh samoupravljalcev, ter odgovorno obnašanje ob uporabi združenih sredstev (čl. 65, 69). Prav tako osnutek zakona določa tudi prenehanje pravic na tej osnovi. Pravice prenehajo, ko poteče predviden rok ali ko je vrnjena vrednost združenih sredstev skupaj z nadomestilom (čl. 69).

Glede na pomen teh dohodkovnih odnosov v razširjeni reprodukciji in upravljanju z družbenimi sredstvi, pa morajo sindikalne organizacije in samoupravni organi veliko več pozornosti posvetiti določanju teh odnosov. Z drugimi besedami, treba se je trajno boriti za uresničevanje duha in bistvo samoupravnih produkcijskih odnosov.

V obdelavi dohodkovnih odnosov zakon ne posveča nič manj pozornosti delitvi dohodka. Pravzaprav zakon izhaja iz tega, da v razvoju dohodkovnih odnosov pridobivanje dohodka ni edini pogoj enakopravnosti. Enako pozornost je treba posvetiti tudi izenačevanju ekonomskih pravic, odgovornosti in obveznosti v razpolaganju z dohodkom. V tem pogledu so posebno pomembna tista določila, ki zahtevajo, da samoupravljalci s samoupravnimi sporazumi na podlagi družbenih dogovorov določijo enotna merila, pogoje in elemente za ugotavljanje dohodka, njegovo razporejanje in delitev na osebne dohodke (čl. 99, 100).

Poleg drugega zakon tudi zaradi tega posveča posebno pozornost izkazovanju dohodka in določanju obveznosti samoupravljalcev, da

spoštujejo samoupravne sporazume o politiki razporejanja dohodka in delitvi osebnih dohodkov. V definiciji dohodka je zakon postavil, da vanj pride celotna, na novo ustvarjena vrednost in da se iz njega nadomešča vse, kar delavci zares poravnajo iz dohodka. Doslej so bila odstopanja od tega načela. V praksi se nerealno zmanjšuje ali povečuje dohodek, da bi se pokrili negativni rezultati in nelikvidnost v poslovanju. Nerealno izkazovanje dohodka stimulira neracionalno obnašanje samoupravljalcev, zmanjšuje odgovornost nosilcev samoupravljalških funkcij, zlasti pa poslovnih organov, ki so dolžni tudi pred družbo in pred delavci, da realno izkazujejo resnično stanje v poslovanju (čl. 132).

Kar zadeva knjigovodstvo in zaključne račune, zakon navaja, da se dohodek izkazuje za vsako TOZD, ne pa da se v njej vodi. Ni smotno, da TOZD ustvarja lasten strokovni aparat. V širši asociaciji je treba izkoristiti strokovno knjigovodstvo in druge službe ki bodo racionalno pa tudi učinkovito, dnevno oz. pravočasno izkazovale za vsako TOZD rezultate poslovanja in druge potrebne elemente za odločanje delavcev in racionalno upravljanje s sredstvi (čl. 129).

Prav tako se uvaja zbirna bilanca, da bi se lahko videli rezultati vseh TOZD in spremljalo uresničevanje rezultatov poslovanja na ravni DO. Takšno spremljanje in izkazovanje poslovnih rezultatov je v ozki zvezi s konstituiranjem družbenoekonomskih odnosov na osnovi skupnega prihodka in skupnega dohodka, o katerih je bilo govora. Prav tako je predvidena izdelava konsolidiranih bilanc v delovnih organizacijah in sestavljenih OZD (čl. 130).

Posebej bi opozoril na to, da osnutek zakona uvaja obvezne kazalce. Namen tega je, da se pravilno in enotno izkazujejo rezultati poslovanja in da se uporabijo v pripravah samoupravnih sporazumov o pridobivanju in delitvi dohodka in o osnovah načrtovanja (čl. 123, 127).

Realno izkazovanje dohodka TOZD in resničnega stanja prispeva, da se pravočasno opazijo problemi, negativne težnje in težave v poslovanju, ki jih je treba odpravljati že na samem začetku. Biti moramo proti nerealnemu izkazovanju dohodka, ker to povzroča globlje negativne posledice za dohodkovne odnose, delitev po delu in rezultatih dela in vodi do delitve nerazdelanega dohodka. Zato je izkazovanje dohodka v ozki zvezi s celotnim racionalnim obnašanjem samoupravljalcev. V tej luči je treba gledati tudi uvajanje materialno finančnih ukrepov za prehod na plačilno realizacijo.

Zakon prav tako predpisuje, da se pred delitvijo čistega dohodka na sklad akumulacije in rezerve na eni strani in na sklad za osebne dohodke in skupno porabo na drugi strani, iz dohodka morajo izločiti sredstva za poravnavo obveznosti TOZD do drugih in za izpolnjevanje zakonskih obveznosti, dalje sredstva, ki so rezultat posebnih ugodnosti, ki delno lahko ostanejo v TOZD s tem, da so namensko usmerjena za širjenje materialne osnove dela in sredstev, ki jih TOZD izloča za financiranje delovne skupnosti skupne službe. Izhajajoč iz teh globalnih načel in principov izkazovanja dohodka, se morajo samoupravni sporazumi o pridobivanju in delitvi dohodka v naslednji fazi razvoja prilagoditi duhu novega zakona in v skladu z njim graditi kriterije in merila (čl. 94, 95, 96). TOZD se direktno obvezujejo, da bodo te sporazume spoštovali in da bodo sprejete kriterije in merila vgrajevale v svoje samoupravne akte (čl. 99).

Na ta način tudi delitev dohodka prispeva, da se približamo uveljavljanju načela delitve po delu in rezultatih dela. V uresničevanju tega načela pa imata zelo pomembno mesto delitev osebnih dohodkov in sistem vrednotenja dela. Znana je kritika dosedanjih napak v delitvi osebnih dohodkov in individualnem vrednotenju dela, zato o tem ne bi govoril. Treba je opozoriti na to, da osnutek zakona vztraja pri merilih za vrednotenje dela, zahteva najvišje spremembe v samoupravni praksi prav v samoupravnih aktih TOZD in DO, ki določajo osnove in način vrednotenja dela (čl. 113). Dolžnost vseh subjektivnih sil, predvsem sindikalnih organizacij je, da prav na teh vprašanjih povedejo odločno politično bitko, da bi dosegli resnične spremembe v sistemu vrednotenja dela in zagotovili enotnost materialne in moralne stimulacije. Samo v tej celoti se lahko izrazi socialistično bistvo družbenih odnosov in samoupravni položaj delavcev.

Zakon izhaja iz tega, da so sredstva za skupno porabo skupna sredstva, izločena iz sklada osebnih dohodkov (čl. 102) in da morajo biti deležna usode osebnih dohodkov (čl. 206, 215). Ta sredstva se obravnavajo kot skupna sredstva delovne skupnosti in zato ne morejo nositi posledic, kot druga sredstva TOZD glede poravnavanja zakonskih in drugih obveznosti. Glede na to, da se iz teh sredstev zadovoljujejo zelo pomembne potrebe delavcev, kot so stanovanjska graditev, družbena prehrana ipd., je nujno, da se še naprej enako obravnavajo glede obdavčevanja. Nujno je doseči sporazum med republikami in pokrajini o oproščanju davkov in prispevkov teh delov sredstev skupne porabe.

3. SOCIALISTIČNA SOLIDARNOST

Solidarnost je bistvena komponenta socialističnih samoupravnih odnosov, ki so zasnovani na družbeni lastnini sredstev za proizvodnjo in na neposrednem upravljanju delavskega razreda s temi sredstvi.

S tem, da izkoriščajo družbena sredstva za proizvodnjo delavski razred in ostali delovni ljudje v združenem delu neposredno in enakopravno, odločajo o urejanju medsebojnih odnosov v pridobivanju in delitvi družbenega dohodka, ki se ustvarja v materialni proizvodnji. Iz tega izhaja tudi solidarnost delavskega razreda in ostalih delovnih ljudi v celotnem združenem delu, ki jo ta zakon še naprej razvija in obravnava v skladu z ustavo. Prispevek zakona je v tem, da podrobneje razdela značaj in osnovne vidike ustavnega koncepta solidarnosti v sedanji etapi razvoja naše socialistične samoupravne družbe.

V vseh poglavjih osnutka zakona so obdelane obveznosti in okviri solidarnosti izhajajoč iz tega, da gre za solidarnost samoupravno organiziranih delavcev npr. v samoupravnem urejanju družbenoekonomskih odnosov glede pridobivanja in delitve družbenega dohodka (čl.

94, 96, 97), razporejanja čistega dohodka (čl. 98, 101, 102, 105, 106, 107, 108) in delitve sredstev za osebne dohodka (čl. 110, 111, 115, 116, 117), zlasti pa glede izločanja in uporabe sredstev skupne porabe po določilih o izkazovanju dohodka (čl. 134, 135, 136) dalje po določilih o pravicah, obveznostih in odgovornostih družbenopolitičnih skupnosti v pridobivanju, delitvi in razporejanju dohodka (čl. 141), po določilu o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu (čl. 114) in določilih o registraciji (čl. 397).

Zakon izhaja iz tega, da čisti ekonomski odnosi med posameznimi organizacijami združenega dela in znotraj njih samih niso in ne morejo biti v nasprotju s solidarnostjo. Nasprotno, takšni odnosi v združenem delu so predpostavka, da socialistična solidarnost postane jasnejša in vidnejša, da pride do polnega izraza in zavzame pravo mesto.

Solidarnost se ne more in ne sme zamenjavati z osebnimi dohodki delavcev, določenimi na podlagi ustreznih rezultatov dela, tj. s prispevkom, ki so ga s svojim skupnim (živim in minulim) delom dali dohodku TOZD. V nasprotnem primeru bi se to negativno odrazilo na prizadevanje naše družbe glede ustvarjanja pogojev za merjenje in ustrezno vrednotenje dela in rezultatov dela vseh delavcev. Naše stališče o tem je jasno, znana pa je tudi naša kritika »uravnilovke« v delitvi sredstev za osebne dohodka na posamezne delavce, ki se v večji ali manjši meri še vedno uveljavlja v praksi.

Medsebojno solidarnost temeljnih in drugih organizacij združenega dela v premagovanju težav v poslovanju, osnutek zakona vidi predvsem v resničnem in trajnem usposabljanju teh organizacij za uspešnejše upravljanje dejavnosti, zaradi katerih obstajajo, oz. za opravljanje proste in razširjene reprodukcije (čl. 135, 136, 141). Zakon se torej zavzema za ekonomsko solidarnost TOZD, ki ji je cilj popolna sanacija in usposabljanje za reprodukcijo, ne pa za kakršnokoli solidarnost in toleriranje neodgovornega obnašanja in zanikrnosti. Določila zakona vztrajajo pri zahtevi, da se ob sanaciji zagotovi odpravljanje vzrokov za težave. Zato si morajo organi upravljanja, sindikati prizadevati, da se vse tiste rešitve, ki niso v skladu s temi določili spremenijo in uskladijo tako, da se doseže popoln družbeni učinek.

Solidarnost delavcev v združenem delu prihaja do izraza tudi takrat, ko temeljna ali druga organizacija združenega dela ne more redno izplačati osebnih dohodkov. V takih primerih zakon predvideva zajamčeni osebni dohodek (čl. 111, 115, 116, 117, 135). Po ustavi so republike in pokrajine dolžne zagotoviti sredstva za zajamčeni osebni dohodek. Zakon prav tako omogoča, da tudi občine in združeno delo določajo svoj nivo skupnega osebnega dohodka. Vsak izmed njih je dolžan zagotoviti sredstva, ki so potrebna za višino osebnega dohodka, ki ga jamči.

Če občine in združeno delo ne morejo zagotoviti teh sredstev, je to dolžna storiti republika oz. pokrajina vendar v višini, ki jo določi ona. Ta zajamčeni osebni dohodek se mora izplačevati delavcem vsak mesec tudi pred določanjem sanacijskega programa, ker mora zagotoviti minimum eksistence delavcev in nujno materialno in socialno varnost. To poudarjam zato, ker nekatere organizacije ne izplačujejo delavcem zajamčenega osebnega dohodka po več mesecev.

Ko neka TOZD in druga OZD zaide v težak položaj, mora po določilih osnutka zakona priti do izraza obveznost ostalih temeljnih, delovnih in širših asociacij združenega dela, da sprejmejo, prekvalificirajo in zaposlijo določeno število ali vse njene delavce (čl. 134, 136, 141).

Prav tako je TOZD, ki gre v nove investicije za razširitev ali modernizacijo obstoječih kapacitet dolžna, da sama ali skupaj z drugimi TOZD v delovni oz. sestavljeni organizaciji najde ustrezna delovna mesta za vse delavce in da v primeru potrebe zagotovi njihovo prekvalifikacijo (čl. 136). V takšnih primerih morajo največkrat širše asociacije združenega dela prevzeti obveznosti za reševanje problemov prekvalifikacije in usposabljanje delavcev.

Poleg drugega se po osnutku zakona solidarnost izraža tudi v ustanavljanju rezerv. S samoupravnimi sporazumi se določajo vrsta, način oblikovanja in potrebe teh sredstev. Zakon priporoča naj se skladi rezerv, ki resnično pripadajo temeljni organizaciji kot njena neodtujljiva sredstva združujejo v delovne organizacije in širše asociacije združenega dela, da bi na ta način popolneje prispevali k stabilizaciji TOZD in k programiranju večje rasti njihovega in celotnega dohodka združenega dela (čl. 105, 106, 107).

In končno so socialno in pokojninsko zavarovanje, izobraževanje in usposabljanje ljudi za delo, otroško varstvo in skrb za delavce z zmanjšanimi delovnimi sposobnostmi takšna področja, kjer se najširše in najpopolnejše kaže človeška solidarnost. Zato se v samoupravnih sporazumih, ki urejajo ta vprašanja morajo iskati rešitve za polno izražanje te solidarnosti. Naloga sindikata in ostalih samoupravnih sil in organov samoupravljanja je, da dosežejo v ustreznih samoupravnih interesnih skupnostih in skozi samoupravno urejanje združenega dela, da pridejo do izraza pravi razredni interesi delavcev in celotna družbena solidarnost.

4. SAMOUPRAVNA ODGOVORNOST

Ena izmed temeljnih komponent razvoja samoupravnih socialističnih odnosov je določanje odgovornih odnosov v samoupravnem odločanju in samoupravnem povezovanju delavcev. Delavci so odgovorni pred drugimi delavci in družbeno skupnostjo, ker v imenu družbe upravljaajo z družbenimi sredstvi za proizvodnjo. Te odgovornosti se določajo v odvisnosti od mesta in vloge v procesu reprodukcije, so prisotnosti, določenih skupnih ciljev in od nalog, kakor tudi v odvisnosti od uresničevanja varstva družbene lastnine. Že ustava je določila temeljne pravice, dolžnosti in odgovornosti tako posameznikov, kot organizacij združenega dela in družbe kot celote.

Ta samoupravna odgovornost je rdeča nit, ki se vleče skozi celoten osnutek zakona o združenem delu. S pravicami so vedno določene tudi medsebojne obveznosti. V osnutku zakona je razdelan t.i. obrambni mehanizem kot specifična oblika odgovornih obveznosti tako glede varstva samoupravnega položaja delavca in delov združenega dela kakor tudi glede družbenega varstva pred nevestnostjo in zlorabo v izvrševanju samoupravljaljskih funkcij in delovnih dolžnosti.

To se kaže v konstituiranju družbenoekonomskih odnosov v TOZD, dalje v določanju družbenoekonomskih odnosov med TOZD v sestavi DO in ob združevanju v sestavljeno organizacijo in druge oblike združevanja. Vedno se zahteva, da se precizno samoupravno določi pod kakšnimi pogoji se združuje in pod kakšnimi pogoji se lahko izvršijo spremembe ter kakšen je postopek, če pride do nesporazumov v družbenoekonomskih odnosih. Z drugimi besedami, urejajo se pogoji za izločanje, priključevanje, ukinjanje in spreminjanje notranje organizacije združenega dela (čl. 304, 305, 303, 315, 316, 352, 365, 64).

Prav tako zaradi določanja dogovornosti glede pravic in pristojnosti zakon obravnava ustavna določila in določa položaj in odgovornost delavskih svetov in drugih samoupravnih organov, odgovornost poslovnih organov in njihove dolžnosti (čl. 542—548).

Toda če družbena akcija izostane, ta odgovornost ne bo uresničena. Delavec mora skozi sindikat kot svojo razredno in družbenopolitično organizacijo razdelati vsebino teh odnosov in biti nosilec dograjevanja socialističnih samoupravnih in odgovornih družbenoekonomskih odnosov (čl. 128, 132, 212, 230—243).

Odgovorno obnašanje ob določanju in izvrševanju obveznosti v samoupravnih sporazumih, zlasti pa v samoupravnih sporazumih, ki rešujejo položaj delavca v pridobivanju in razporejanju dohodka, delitvi osebnih dohodkov in vrednotenja dela, tvori celoto samoupravnega položaja delavca. S tem je povezano odgovorno obnašanje v upravljanju samoupravljaljskih funkcij in v izvrševanju delovnih dolžnosti (čl. 134). Zakon zahteva, da se v samoupravnem sporazumu o združevanju določijo pravice in obveznosti glede pogojev, ki jih delavec mora izpolniti glede na delovne dolžnosti, vse do razporejanja delavcev na delovna mesta in določanja delovnega časa in odgovornosti za kršenje delovnih dolžnosti (čl. 147, 151).

Posebej so navedeni elementi za določanje lažjih in težjih kršitev delovnih dolžnosti. Prav tako pa je predvidena možnost izrekanja poleg moralnih tudi ukrepov materialne odgovornosti (čl. 179, 171, 181).

Zakon predvideva, da se za izrekanje ukrepov oblikuje poseben organ delavcev (disciplinska komisija), ki se voli na enak način kot delavski svet (čl. 172, 173). Prav tako osnutek predvideva kakšen je postopek in kakšne pravice ima delavec, da bi se preprečila samovolja in šikaniranje pod videzom izrekanja ukrepov odgovornosti (čl. 175, 177).

V IV. delu poglavja 3, 4, 5, 6, so obdelane pravice, položaj in medsebojna razmerja delavcev iz dela. Te je treba gledati v celoti. Treba jih je obravnavati povezano s celotnim položajem delavca. Delavci morajo biti nosilci boja uresničevanja teh načel, da bi se uresničil duh in smisel teh določil. Delavec se hkrati bori proti neodgovornosti, zanikrnosti in nedelu ter proti rušenju svojih samoupravnih pravic, diskriminaciji, represijam do posameznih delavcev tj. izvršuje varstvo delavcev pred birokratsko samovoljo. Delavec to svojo vlogo izvršuje tudi skozi zaščitno funkcijo sindikalne organizacije, pa tudi po poti rednih družbenih institucij kot so pravobranilec samoupravljanja, sodišče združenega dela in ostale institucije.

V boju za odgovorno izvrševanje delovnih dolžnosti se morajo delavci upreti težnjam da se ukrepi izrekanja odgovornosti izvajajo samo za delavce in ne tudi za posameznike iz vodilnih struktur, ki s svojim nevestnim ravnanjem lahko povzročijo veliko večjo škodo kolektivu in družbi.

5. PRAVICE IN ODGOVORNOSTI DRUŽBENOPOLITIČNIH SKUPNOSTI

Z uvedbo delegatskega sistema so nedvomno dosežene kvalitetne spremembe v sestavi skupščin družbenopolitičnih skupnosti in v samoupravni zvezi med skupščino in združenim delom. Učinkovito reševanje družbenih problemov v združenem delu ni vedno možno samo v njegovih okvirih. V takšnih primerih imajo delavci možnost, da svojo akcijo v združenem delu spremenijo v družbeno regulativo, v zakone in državne odloke. Na ta način se tudi državni organi povezujejo z združenim delom in prevzemajo odgovornost v okviru svoje pristojnosti za uresničevanje ustavne zasnove združenega dela. Z osnutkom zakona je predvideno, da skupščine družbenopolitičnih skupnosti in njihovi organi nudijo pomoč, da spodbujajo in razvijajo samoupravljanje in družbeno lastnino, da jih branijo pred nesamoupravnimi odpori in ravnanji in da izvajajo ustrezne začasne ukrepe, če se kršijo samoupravni odnosi. Precej podrobno osnutek govori o tem, kaj se razume pod pojmom »kršenja samoupravnih odnosov«, da ne bi prišlo do zlorabe tega pooblastila in do namernega kratenja pravic družbenopolitičnim skupnostim do opravljanja nujne intervencije v primeru nevestnega obnašanja (čl. 596, 599).

Sindikata se mora odločneje boriti proti pojmovanju, da je vsak sklep organa družbenopolitične skupnosti sam po sebi birokratski in nesamoupraven in ne sme dovoliti, da se pod videzom varstva samoupravljanja štiti neracionalno obnašanje, zloraba samoupravnih pravic, egoizem, nedelo, in druge event. deformacije, ki lahko nastanejo v samoupravljanju s sredstvi in dohodkom. Prav tako pa se bo sindikat energično bojeval za to, da se institucionalne pristojnosti družbenopolitičnih skupnosti ne pretvorijo v dušenje samoupravljanja, v manipuliranje in vsiljevanje birokratskih in nesamoupravnih odnosov v združenem delu.

Vloga družbenopolitičnih skupnosti je v tem, da prispevajo k skladnejšemu določanju odnosov v pridobivanju dohodka, da bi se tako zagotovila enakopravnost TOZD, zagotovilo svobodno gibanje in združevanje sredstev, spodbudilo povečanje proizvodnje in uresničenje načelo delitve po delu in rezultatih dela. S svojim načrtovanjem družbenopolitične skupnosti povezujejo načrtovanje združenega dela v družbeno načrtovanje in zagotavljajo enakopravnost narodov in narodnosti (čl. 137, 138, 139, 140, 141).

Organi občinskih skupščin se morajo hitreje prilagajati potrebam OZD in se usposabljaati za nudenje strokovne pomoči. Na to opozarjam zato, ker so primeri, da so organizacije sindikata prepuščene same sebi v strokovni obdelavi družbenih dogovorov in samoupravnih spo-

razumov, medtem ko so organi državne uprave istočasno stali ob strani.

Družbenopolitične skupnosti imajo v območju svojih pristojnosti obveznosti tudi glede sanacije temeljnih in drugih organizacij združenega dela, kadar te zaidejo v težave. Odgovornost družbenopolitičnih skupnosti, zlasti pa republike in pokrajine je, da zagotovijo delavcem zajamčeni osebni dohodek na svojem področju in da uvedejočasne ukrepe ter prispevajo k sanaciji teh organizacij združenega dela (čl. 599, 601, 597, 598).

Uvedena je obveznost, da se davki in prispevki za družbene potrebe določajo enkrat letno in da so predlogi za razpravo najmanj 30 dni na razpolago delavcem in to vsi v istem času, da bi delavci tako lahko proučili celoto svojih obveznosti in skupno stopnjo prispevka. Dosedanja praksa, da se ti prispevki uvajajo stihijsko, da se med letom spreminjajo, je vodila delavce v neugoden položaj, ker niso mogli imeti popolnega pregleda nad vsemi obveznostmi pa tudi ne obveznosti niso bile dovolj povezane z materialnimi možnostmi delavcev in združenega dela.

To usklajevanje potreb in možnosti je bilo prav tako eden izmed razlogov, da samoupravne interesne skupnosti o teh vprašanih odločajo kot del skupščinskega sistema (čl. 97).

6. AVTORITETA SAMOUPRAVNIH SPORAZUMOV

S stališča popolne demokracije odnosov in vseh funkcij v sistemu združenega dela je zelo pomembno, da imajo v osnutku zakona samoupravni sporazumi posebno mesto v urejanju odnosov v družbeni reprodukciji glede na družbeno-ekonomsko naravo, pogoje in zapletenost odnosov in protislovja v razvoju. Sindikat se mora odločno upreti vsakemu poskusu, da se institut sporazumevanja izkoristi za zavlačevanje reševanja ali za izogibanje določevanju skupne politike in najhujših skupnih regulativ ter obveznosti, ki iz tega izhajajo.

Sporazumi morajo biti sprejeti na način in v pogojih, ki realno zagotavljajo njihovo uveljavljanje. Zasnovani morajo biti na prostovoljno prevzeti obveznosti, ki je po svoji naravi najtrdnjša obveznost, ker je pogojena z resničnimi potrebami udeležencev, ki so medsebojno delovno, proizvodno in s skupnimi interesi povezani v družbeni produkciji.

Dejstvo je, da mnogi sporazumi niso bili spoštovani, predvsem zaradi neustreznega načina sprejemanja in administrativnih pritiskov. Zato mnogi izmed njih niso imeli objektivne podlage in zato tudi ne realnih pogojev za uveljavljanje. Treba je opozoriti na to, da sporazumi, ki so bili sprejeti pod administrativnim ali kakršnimkoli pritiskom, ki so bili objektivno krepjivo birokratsko in tehnokratsko prevlado, ki jo maskirajo s samoupravnimi normami. Zato je vloga sindikatov v sporazumevanju nezamenljiva.

Sindikat, kot družbena, politična in razredna organizacija mora s svojimi celotnim delovanjem usklajevati ožje in širše interese in prispevati, da se premagajo razlike, eliminirajo skupinsko lastniška obnašanja in drugi spremljajoči negativni pojavi. To svojo vlogo sindikat resničuje tudi z udeležbo v samoupravnem sporazumevanju. Osntek zakona pri obravnavi ustavnih določil posebej poudarja pravice sindikata pri opravljanju te družbene vloge.

Osnutek zakona je povsod izhajal iz tega, da se bistvena vprašanja rešujejo predvsem po poti samoupravnih sporazumov. Odtod politična odgovornost sindikata ni le v tem, da se preseže administrativno urejanje, temveč v praktičnem vodenju politične akcije, da se s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori rešujejo družbeni problemi. Če pa sporazumevanje zataji t.j. če se pokaže kot neučinkovito ali če subjektivne sile kljub nagradenim problemom v družbi ne dajejo iniciative, bo sindikat podprl uveljavljanje instituta zakonskega urejanja.

Dosedanja praksa v urejanju samoupravnih pravic delavcev je bila izrazito neizenačena. Bil je različen pristop k obsegu in vsebini samoupravnih sporazumov in statutov, kot najpomembnejših samoupravnih aktov. V veliki meri se je delalo po šabloni, nekritično so se prevzemala ali prepisovala tuje rešitve ne glede na resnične in specifične potrebe lastne organizacije. Zato je zelo pomembno to, da je zakon glede na bistvene samoupravne pravice delavcev zelo angažiran in skrajno inštruktiven. Saj določa osnovno vsebino samoupravnih sporazumov in statutov OZD in na ta način prispeva k izenačevanju samoupravne prakse (čl. 312, 307, 349, 352, 362, 381).

V zvezi s tem moram poudariti, da osnutek zakona definira samo vprašanja o katerih se bodo delavci sporazumevali in dogovarjali, odgovornost samoupravnih organov, sindikata in ostalih subjektivnih sil pa je, da zagotovijo socialistično vsebino in rešitve, ter da zagotovijo njihovo dosledno uveljavljanje.

7. MESTO IN VLOGA SINDIKATA V ZDRUŽENEM DELU IN POLOŽAJ SINDIKATA V OSNUTKU ZAKONA

Kljub temu, da je zakon zelo opredeljen, vseobsegajoč, inštruktiven in spodbujajoč, se duh in smisel njegovih določil ne bosta uresničevala brez aktivne vloge organiziranega zavestnega dejavnika, posebno družbenopolitičnih organizacij — ZK, sindikata in ostalih. Kadar gre za delo in odgovornosti sindikata smatramo, da si mora sindikat prizadevati, da se spremeni bistvo družbenoekonomskih odnosov in se bojevatviti za takšne samoupravne družbenoekonomske odnose, ki v celoti rešujejo položaj delavcev in delavskega razreda. Zato je sindikat družbeno odgovoren za dograjevanje in uresničevanje samoupravnega združenega dela kot celote ne pa samo v tistih primerih, ko ga zakon posebej omenja.

S tem, da uresničuje ustavni položaj, sindikat postaja notranja sila samoupravljanja, orodje in sredstvo delavskega razreda za uresničevanje samoupravnih socialističnih družbenih odnosov. Sindikat se torej vgrajuje v sistem samoupravljanja in svojo vlogo in odgovornost za ves sistem združenega dela uresničuje kot njegov integralni del in ne ves sistem združenega dela uresničuje kot njegov integralni del in ne kot sila, ki je izven njega. Vendar je sindikat kot politična organizacija delavcev v razmerju s samoupravnimi in poslovnimi organi hkrati

tudi samostojna organizacija. On se bori za krepitev vloge organov samoupravljanja, delavskih delegatov in delegacij, vendar ne more zamenjati njihove vloge v družbi.

Sindikat se mora obnašati ustvarjalno in krečiti svojo kreativno vlogo. Ne sme se postavljati kot »gasilec«, ki intervenira samo, kadar nastopijo konflikti.

Mora se bojevati za take samoupravne odnose, da do konfliktov ne bo prišlo.

V poglavjih, kjer omenja sindikat osnutek zakona določa obveznosti delavskega sveta, poslovodnega organa in organa oblasti po iniciativah in akcijah sindikata. Obveznosti in odgovornosti sindikata v združenem delu, kakor tudi notranje življenje sindikalne organizacije so določeni z našim statutom. To je avtonomna pravica sindikata. Osntek zakona le precej razširi in obdela z ustavo določeno področje iniciative in akcije sindikata in s tem omogoča precej večjo družbeno vlogo in družbeno moč tako delavca kot njegove sindikalne organizacije.

Zato moramo celoten položaj sindikata v združenem delu gledati hkrati tudi s stališča lastnih obveznosti in odgovornosti za razmere v združenem delu, določenih v statutih zveze sindikatov in sindikatov in s stališča ustavnega položaja sindikata in posebnih obveznosti samoupravnih in državnih organov po iniciativi in predlogih sindikata.

V osnutku zakona se sindikat posebej omenja v zvezi z:

— odgovornostjo delavcev za izvrševanje delovnih dolžnosti in samoupravljaljskih funkcij (čl. 175, 176),

— zaščito pravic delavcev iz medsebojnih razmerij v delu (186),

— vsebino statuta temeljne organizacije združenega dela (312),

— uresničevanjem samoupravnih pravic delavcev (443),

— volitvami in odpoklicem delavskega sveta in poslovodnega organa TOZD, delovne skupnosti, delovne organizacije in SOZD in z odločanjem v njih (čl. 466, 475, 478, 483, 495, 497, 499, 501, 505, 513, 514, 520),

— obveščanjem delavcev v združenem delu (523, 523, 525),

— samoupravno delavsko kontrolo (534, 537, 538),

— družbenimi dogovori, samoupravnimi sporazumi in drugimi

splošnimi samoupravnimi akti (550, 555, 557, 558, 562, 565—585),

— reševanjem sporov, ki jih ni bilo možno rešiti po redni poti (616, 614, 617).

To so zelo pomembna področja iniciative in akcije sindikata in njegove posredne odgovornosti za uresničevanje samoupravno združenega dela.

Po svoji zasnovi osnutek zakona prepušča možnost organizacijam združenega dela, da s svojimi statuti podrobneje urejajo svoje obveznosti do iniciativ in akcij sindikata v združenem delu. To je hkrati tudi naša obveznost, da se ob izdelavi oz. spreminjanju statuta OZD ta možnost dosledno uresniči. Na to nalogo opozarjamo zato, ker nismo zadovoljni s tem, kako je sedaj opredeljen položaj sindikata v statutih organizacij združenega dela. V največ primerih je v teh statutih posvečeno sindikatu najpogosteje le nekaj splošnih določil. V precej primerih se govori le posplošeno o družbenopolitičnih organizacijah, pri čemer ta pojem zajema organizacije ZK, sindikata, zveze borcev in socialistične mladine. Jasno je, da je položaj sindikata v združenem delu specifičen in da ga je treba posebej in podrobneje urediti skozi ves statut OZD.

Osnutek zakona določa obveznost delavskega sveta, da se konsultira s sindikatom in da sodeluje z njim. Sindikalna organizacija in delavski svet sta dolžna skupaj organizirati in voditi javno razpravo med delavci v vseh tistih primerih, ko se predvideva predhodna razprava (čl. 443). Iz takšnega medsebojnega razmerja delavskega sveta in sindikata izhaja tudi politična odgovornost sindikata ne le za javno razpravo med delavci, temveč tudi za sklepe delavskega sveta in njihovo izvajanje.

Sindikat ima posebno odgovornost za samoupravno organiziranje združenega dela. V grupacijah mora delovati za določanje kriterijev za samoupravno organiziranje TOZD in DO, ker so ti kriteriji v okviru iste grupacije različni (čl. 303, 325).

Prav tako je dolžnost in odgovornost sindikata, da organizira razpravo med delavci o izenačevanju kriterijev o samoupravnem organiziranju v posamezne oblike združenega dela.

Osnutek zakona predvideva udeležbo in odločilno vlogo sindikata tudi v razreševanju sporov, ki jih ni možno rešiti po redni poti. V takih primerih sindikalna organizacija prevzema iniciativo in skupaj z delavci, samoupravnimi organi in organi družbenopolitičnih skupnosti aktivno sodeluje v reševanju sporov in odpravljanju njihovih vzrokov. Delavci so dolžni reševati spore skozi sindikalno organizacijo (čl. 614). Če spora ni možno rešiti po redni poti pa zaradi njega lahko pride do pomembne škode, potem se izmed predstavnikov delavcev, sindikata in družbenopolitičnih organizacij in skupščine družbenopolitičnih skupnosti oblikuje skupni odbor za reševanje spora (čl. 616, 617). Kadar delavci obvestijo sindikat, da je prišlo do spora, ki ga ni možno rešiti po redni poti, je sindikat dolžan, da skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in skupščino družbenopolitične skupnosti oblikuje ta odbor in da sodeluje v reševanju spora.

III. Naloge sindikata v javni razpravi o osnutku zakona o združenem delu

V javno razpravo o osnutku zakona o združenem delu vstopamo s prepričanjem, da bosta ta in dosledno uveljavljanje zakona predstavljala še en korak v kontinuiranem razvoju samoupravljanja na temeljih ustave in sklepov X. kongresa ZKJ. Temeljna idejna zasnova združenega dela, ki jo osnutek vsebuje, odseva zgodovinske interese in vlogo delavskega razreda v razvoju samoupravljanja.

Koristim priložnost, da poudarim, da je organizacija sindikata bila zelo angažirana v skoraj vseh fazah izdelave osnutka. Stališča sindikata, ki so rezultat predhodnih razprav s članstvom, so vgrajena v samo besedilo osnutka. Vse to je osnova za še pomembnejši prispevek naše organizacije k akciji, ki je pred nami.

Zato sedanja javna razprava ne bi smela imeti formalnega značaja. Pomembno mora prispevati k akciji organiziranih socialističnih sil za nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov.

Javno razpravo o osnutku zakona je treba organizirati kot kompleksno družbenopolitično akcijo. Treba je ustvariti pogoje za dosledno uresničevanje in krepitev družbenoekonomskih in samoupravnih pravic, dolžnosti in odgovornosti delavcev, ki jih vsebuje ustava in osnutek zakona.

Pri tej nalogi je treba vzpostaviti enotnost akcije, stalno in sinhronizirano delovanje vseh organizacij subjektivnih sil naše družbe. V tem trenutku je najpomembnejše, da se predvsem delavci seznanijo z bistvom in vsebino osnutka zakona in rešitvami, ki jih nudi, da bi lahko vodili razpravo o njem in da hkrati analizirajo lastno prakso in na ta način preverjajo predlagane rešitve in se pripravljajo za uresničevanje zakona.

Razprava mora biti temeljita in vseobsegajoča ob istočasnem analiziranju rezultatov in izkušenj v uresničevanju ustavnih načel v združenem delu. Gre za potrebo, da delavci in drugi delovni ljudje skrajno vestno in odgovorno prouče svoj samoupravni položaj in samoupravne odnose v TOZD in OZD, v krajevni in samoupravni interesni skupnosti, s ciljem, da lastno prakso soočijo z rešitvami, ki jih vsebuje osnutek. Tak način javne razprave bo prispeval k dokončnemu oblikovanju zakona in njegovemu izvajanju. Razpravo moramo povezovati tudi z reševanjem ekonomskih problemov, ki sedaj obstajajo v organizacijah združenega dela.

Naša dolžnost je, da pripravimo delavce, da bodo oni nosilci razprave in da s stališča lastne prakse in njenega primerjanja z rešitvami v osnutku zakona iščejo izhod iz težav. Bistvenega pomena je, da delavci in ostali delovni ljudje povedo svoja mnenja o rešitvah, da izrazijo svoja stališča, pripombe in predloge, da bodo v celotni akciji skrajno angažirani in konstruktivni. Kritično je treba analizirati stanje v celoti, od samoupravnega organiziranja združenega dela do samoupravnega odločanja delavcev o dohodku in njegovi delitvi in vseh drugih vprašanjih, ki so pomembna za samoupravni položaj delavca. Posebno pomembno je, da imajo tako kritičen pristop tiste OZD, ki zaostajajo v uresničevanju ustavnih načel o združenem delu. Te bi morale proučiti probleme, ki jih je treba reševati v skladu z ustavno zasnovano združenega dela in njeno obdelavo v osnutku zakona.

Ko bodo analizirali lastno prakso, naj delavci preverjajo tudi določila osnutka zakona in na ta način prispevajo k izpolnjevanju predlaganih rešitev. Pri tem se je treba energično upreti vsem predlogom, ki težijo k temu, da se obdržijo stari odnosi, kakor tudi zahtevam, da naj se z zakonom vse normira.

Mnenja in predloge, ki bodo dani v javni razpravi je treba verificirati. Samo na ta način je možno priti do pravih pripomb na ponujene rešitve in do predlogov za končno oblikovanje zakona o združenem delu.

Opozoril bi na to, da je treba voditi javno razpravo o celoti osnutka zakona pa tudi o posameznih njegovih delih. Poleg vprašanj o katerih sem že govoril, bi za primer navedel še naslednje: Samoupravne interesne skupnosti, svobodna izmenjava dela, delovne skupnosti, združevanje kmetijcev, povezovanje proizvodnje in prometa, združevanje samostojnega osebnega dela s sredstvi v lastnini občanov z združenim delom ipd. Na teh in drugih podobnih vprašanjih naj se posebej angažirajo zvezni odbori sindikatov in sindikati v republikah in pokrajinah. Na ta način se bodo najbolje preverjale posamezne rešitve, ki jih vsebuje osnutek zakona.

Republiške in pokrajinske organizacije zveze sindikatov se že pripravile načrt organiziranja javne razprave o osnutku zakona. Začelo se je tudi seznanjanje delavcev s tem dokumentom. Zato naj tiste organizacije, ki še niso izdelale lastnega programa za javno razpravo, to takoj store.

Svet zveze sindikatov Jugoslavije in zvezni odbori sindikatov bodo poleg neposredne udeležbe v javni razpravi o OZD o osnutku zakona tudi sami organizirali razprave o rešitvah posameznih problemov, ki jih vsebuje osnutek zakona o združenem delu, kar nam nalagajo smernice akcije, ki jih moramo danes sprejeti.

V zvezi z javno razpravo o osnutku zakona želim posebej poudariti vlogo sredstev javnega obveščanja v OZD. Le-ta lahko znatno prispevajo ne le k seznanjanju delavcev z osnutkom, temveč tudi k proučevanju izkušenj in problemov OZD.

Smatram, da je najpomembnejša dolžnost sredstev javnega obveščanja, da ob spremljanju javne razprave omogočijo delavcem in OZD, da povedo svoja avtentična mnenja, in da tako pomagajo razjasniti marsikatero vprašanje.

Tovarišice in tovariši — z zakonom o čigar osnutku smo že začeli javno razpravo, dobiva delavski razred močno orožje v boju za nadaljnji razvoj samoupravnih socialističnih odnosov. Revolucionarni poseg za družbeno preobrazbo na temeljih ustave ni možen brez organiziranih subjektivnih sil, predvsem družbenopolitičnih organizacij, v katerih morajo imeti akcije delavcev trdno oporo.

Nedvomno mora biti celotna organizacija sindikatov in zveze sindikatov usposobljena, da bo opravila svoj del te pomembne in zapletene naloge. Sindikat se lahko najbolje usposobi za uresničevanje svoje vloge v družbi le, če je neposredno angažiran v uresničevanju samoupravno združenega dela in če je stalno v akciji. Akcijska sposobnost sindikata, da spreminja obstoječe odnose v združenem delu in da dograjuje in uresničuje samoupravno zasnovano združenega dela, je kriterij njegove usposobljenosti. Zato naša naloga ni le v tem, da proučimo osnutek zakona in da damo pripombe nanj. Naša naloga je predvsem, da analiziramo samoupravno prakso in izkušnje v OZD in da pripravljamo delavce za uresničevanje bistva zakona o združenem delu.

Izdaja Živilski kombinat ŽITO — Odgovorni urednik Janez Slovinc — Uredništvo: Živilski kombinat Žito, Ljubljana, Šmartinska 154 — Tisk: Tiskarna Ljubljana